

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา ในส่วนที่สัมพันธ์กับการศึกษา เรื่อง "ทัศนะของนักศึกษามหาบัณฑิต ต่อกระบวนการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น" จะนำเสนอตามลำดับเนื้อหาโดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

- 2.1 ประวัติการจัดการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 2.2 ความหมาย มโนคติ และลักษณะของบัณฑิตศึกษา
- 2.3 คุณลักษณะของมหาบัณฑิตที่พึงประสงค์
- 2.4 กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในมหาวิทยาลัย
- 2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติการจัดการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บัณฑิตวิทยาลัยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2521 เพื่อขยายขีดความสามารถของมหาวิทยาลัยในด้านการส่งเสริมงานค้นคว้าวิจัย การผลิตอาจารย์ นักวิชาการนักบริหารผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงในสาขาต่างๆ ตามความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บัณฑิตวิทยาลัยมีฐานะเป็นคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำหน้าที่เป็นหน่วยกลาง ในการจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ส่งเสริมการค้นคว้า การวิจัยชั้นสูง และควบคุมการศึกษาของทุกกลุ่มสาขาวิชาให้มีระดับมาตรฐานเท่าเทียมกันและเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับบัณฑิตวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อเป็นหน่วยกลางในการจัดดำเนินการศึกษา การควบคุม และประสานงาน การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของทุกสาขาวิชาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

2) เพื่อผลิตอาจารย์ นักวิชาการ นักบริหาร และผู้ประกอบการอาชีพชั้นสูงเพื่อสนองความต้องการของประเทศ

3) เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยและความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ โดยเฉพาะงานวิจัยประยุกต์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการร่วมมือทางวิชาการระหว่างสายวิชาชีพต่างๆ ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

5) เพื่อเป็นศูนย์เผยแพร่วิชาการและผลงานค้นคว้าวิจัย

และ ตามระเบียบมหาวิทยาลัยขอนแก่น ว่าด้วยบัณฑิตศึกษาชั้นปริญญาโท พ.ศ. 2532 บัณฑิตวิทยาลัยได้กำหนดบทบาทในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชั้นปริญญาโท เพิ่มเติม ดังนี้

1) บัณฑิตวิทยาลัยเป็นหน่วยงานกลางในการจัดดำเนินการศึกษา ควบคุม และประสานงานการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ชั้นปริญญาโทของทุกสาขาวิชา ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

2) บัณฑิตวิทยาลัยสามารถจัดให้มี คณะกรรมการสาขาวิชาร่วม เพื่อจัดการศึกษาในหลักสูตรที่มีกระบวนวิชาที่เป็นแบบระหว่างสาขาวิชา (Interdisciplinary) หรือหลายภาค วิชา หรือหลายคณะได้

3) บัณฑิตวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ

บัณฑิตวิทยาลัยได้รับงบประมาณแผ่นดินเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2523 และได้ดำเนินการเปิดรับนักศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ มาจนถึงปัจจุบันดังนี้

ปีการศึกษา 2523 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา สาขาวิชาวิศวกรรมโครงสร้าง ภาควิชาบริหารศึกษาศาข วิชาหลักสูตรและการสอน

ปีการศึกษา 2524 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาพิษศาสตร์ สาขาวิชาสัตวศาสตร์ และสาขาวิชาวิศวกรรมทรัพยากรแหล่งน้ำ

ปีการศึกษา 2525 ภาควิชาเปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา

ปีการศึกษา 2526 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา

ปีการศึกษา 2527 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาการบริหารการศึกษา และสาขา
วิชาประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2528 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน หลักสูตร
ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัครพัฒนาชนบท

ปีการศึกษา 2529 เปิดรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิจัยระบบการทำ
ฟาร์ม

ปีการศึกษา 2530 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาการพยาบาลครอบครัวสาขาวิชา
การพยาบาลผู้ใหญ่ สาขาวิชาการพยาบาลชุมชน และสาขาวิชาการประถมศึกษา

ปีการศึกษา 2531 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้าและระบบ และ
สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์

ปีการศึกษา 2532 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาภูมิวิทยา สาขาวิชาโรคพืชวิทยา
สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องจักรกลเกษตร และสาขาวิชาคณิตศาสตร์

ปีการศึกษา 2533 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชากายวิภาคศาสตร์ สาขาวิชา
ชีววิทยา สาขาวิชาบรรณวิทยา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
(ภาคพิเศษ) และระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตทางวิทยาศาสตร์การแพทย์คลินิก 7 สาขาวิชา คือ
สาขาวิชาภูมิเวชศาสตร์ สาขาวิชาจักรวิทยา สาขาวิชาวิสัญญีวิทยา สาขาวิชาสัตวศาสตร์
สาขาวิชาสัตวศาสตร์-นรีเวชวิทยา สาขาวิชาอายุรศาสตร์ สาขาวิชาออร์โทปิดิกส์ ในภาคปลาย
เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ภาคพิเศษ)

ปีการศึกษา 2534 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชานามัยสิ่งแวดล้อมและสาขาวิชา
เทคโนโลยีการศึกษา (ภาคพิเศษ) สาขาวิชาการประถมศึกษา(ภาคพิเศษ) และสาขาวิชาการ
จัดการพัฒนาชนบท (หลักสูตรนานาชาติ)

ปีการศึกษา 2535 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาเภสัชวิทยา สาขาวิชาชีวเคมี
ทางการแพทย์ สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ (ภาคพิเศษ) สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องกล

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (ภาคพิเศษ) ณ ศูนย์ราชภัฏสกลนคร ในภาคปลายเปิดรับ
นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา (ภาคพิเศษ)

ปีการศึกษา 2536 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา
(ภาคพิเศษ) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา(ภาคพิเศษ)ณ ศูนย์ราชภัฏนครราชสีมา สาขาวิชา
เคมี สาขาวิชาสรีรวิทยาทางการแพทย์ สาขาวิชาจุลชีววิทยาการแพทย์ สาขาวิชาการแนะแนว
และการปรึกษาเชิงจิตวิทยา สาขาวิชาทันตสาธารณสุข และรับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตร
บัณฑิต 1 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาปริทัศน์วิทยา

ปีการศึกษา 2537 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศ
ศาสตร์(ภาคพิเศษ) สาขาวิชาเทคโนโลยีธรณีสาขาวิชาชีวสถิติและในภาคปลายเปิดรับนักศึกษา
หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาเอนโดครินต์ สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ (ภาคพิเศษ)
และสาขาวิชาทันตกรรมจัดฟัน

ปีการศึกษา 2538 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาเอก 1 สาขาวิชา คือสาขาวิชาปรัชญาศาสตร์
ระดับปริญญาโทสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร (ภาคพิเศษ) สาขาวิชาทรัพยากรการเกษตรและ
สิ่งแวดล้อม สาขาวิชาสังคมศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา(ภาคพิเศษ) สาขาวิชาพลศึกษา สาขา
วิชาพัฒนาศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช สาขาวิชาการบริหารการ
พยาบาล สาขาวิชาพัฒนาสังคม (ภาคพิเศษ) สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา (ภาคพิเศษ)
สาขาวิชาเภสัชกรรมคลินิก สาขาวิชาเทคโนโลยีอาหาร

ปีการศึกษา 2539 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาฟิสิกส์ สาขาวิชาสถิติประยุกต์
สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ และประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาการบริการห้องปฏิบัติการคลินิก
และในภาคปลายเปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาเอก 1 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
และปริญญาโทสาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ (คู่มือบัณฑิตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น 2539)

2.1.1 การบริหารงาน

การบริหารงานของบัณฑิตวิทยาลัย ดำเนินการโดยคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย

ประกอบด้วย คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองอธิการบดีที่อธิการบดีมอบหมาย ประธานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ ที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษา เป็นกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการที่สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้ง จากผู้แทนกลุ่มวิชาการซึ่งคณาจารย์บัณฑิตศึกษาของกลุ่มวิชานั้นเลือกมาเป็น จำนวนไม่เกินกลุ่มละ 2 คน

ด้านวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย ได้จัดกลุ่มวิชาการออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มมนุษยศาสตร์ได้แก่ สาขาวิชาอักษรศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ฯลฯ

2) กลุ่มสังคมศาสตร์ได้แก่ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา ประชากรศาสตร์ ฯลฯ

3) กลุ่มวิทยาศาสตร์กายภาพได้แก่ สาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์ ธรณีวิทยา ฟิสิกส์ ฯลฯ

4) กลุ่มวิทยาศาสตร์ชีวภาพได้แก่สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ พยาบาลศาสตร์แพทยศาสตร์ ชีววิทยา จุลชีววิทยา พันธุศาสตร์ สัตวศาสตร์ ฯลฯ

การบริหารงานวิชาการมีคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ ซึ่งแต่งตั้งโดยอธิการบดี เป็นผู้ดำเนินงานประกอบด้วยคณบดีหรือผู้ที่คณบดีมอบหมาย หัวหน้าภาควิชาที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการที่มหาวิทยาลัยแต่งตั้ง จากคณาจารย์บัณฑิตศึกษาของคณะซึ่งคณาจารย์บัณฑิตศึกษาของคณะ เป็นผู้เลือกสรรอีก จำนวนไม่น้อยกว่า 5 คนไม่เกิน 7 คน ให้คณบดี หรือผู้ที่คณบดีมอบหมายเป็นประธาน ให้ประธานแต่งตั้งกรรมการคนหนึ่งเป็น เลขานุการ เชษฐา โพธิ์ประทับ (2536)

2.1.2 การจัดการศึกษา

ปัจจุบันบัณฑิตวิทยาลัยได้เปิดหลักสูตรระดับสูงกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน 53 สาขาวิชา แยกหลักสูตรออกเป็น 2 ระดับ คือ

1) หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต

หลักสูตรชั้นประกาศนียบัตรบัณฑิต เป็นหลักสูตรที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี แต่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นเพื่อมุ่งผลิตนักวิชาการชั้นสูงสำหรับสาขาวิชาชีพที่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาในงานในสาขาวิชาชีพนั้นๆ ปัจจุบันเปิดสอน 11 สาขาวิชา

2) หลักสูตรปริญญาโท

เป็นหลักสูตรระดับปริญญาโท แบ่งเป็น 2 แผน คือ

(1) หลักสูตรแผน ก. เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นเพื่อผลิตนักวิชาการชั้นสูงให้มีความรู้ในเนื้อหาวิชา พร้อมทั้งมีความสามารถในการวิจัยในสาขาวิชาเฉพาะ ประกอบด้วยวิชาเรียนจำนวน 24 - 36 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์อีก 9 - 12 หน่วยกิตโดยที่หน่วยกิตของวิชาเรียนและวิทยานิพนธ์เมื่อรวมกันแล้วจะต้องไม่น้อยกว่า 45 หน่วยกิต ผู้เรียนหลักสูตรแผน ก. จะต้องทำวิทยานิพนธ์

(2) หลักสูตรแผน ข. เป็นหลักสูตรที่มุ่งผลิตนักวิชาการชั้นสูงให้มีความรู้กว้างขวางในสาขาวิชาที่สามารถนำไปประยุกต์ในอาชีพได้ประกอบด้วยวิชาเรียนไม่น้อยกว่า 45 หน่วยกิต ถ้านักศึกษาทำการค้นคว้าอิสระทำสารนิพนธ์หรือการฝึกงานให้ับหน่วยกิตได้ไม่เกิน 6 หน่วยกิต ผู้เรียนหลักสูตรแผน ข. ไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์แต่ต้องสอบรวบยอดปัจจุบันเปิดสอน 42 สาขาวิชา

2.1.3 ระยะเวลาการศึกษา

การศึกษาชั้นประกาศนียบัตรบัณฑิตมีระยะเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า 2 ภาคการศึกษาปกติและไม่เกิน 6 ภาคการศึกษานอกปี การศึกษาชั้นปริญญาโทให้มีระยะเวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า 3 ภาคการศึกษานอกปีและไม่เกิน 8 ภาคการศึกษานอกปี

การนับเวลาให้นับต่อเนื่องกันตั้งแต่ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา ไม่นับภาคการศึกษาฤดูร้อนไม่ว่าจะลงทะเบียนเรียนหรือไม่ก็ตาม

หลักสูตรทั้ง 2 ระดับนี้หากเรียนไม่สำเร็จตามกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วจะพ้นสภาพการเป็นนักศึกษา

2.1.4 การดำเนินการจัดการศึกษานอกสถานที่

เนื่องจากความต้องการการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีมากขึ้น บัณฑิตวิทยาลัยจึงให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่น กับมหาวิทยาลัยอีสานเหนือ-ใต้ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่นกับกรมการฝึกหัดครู เพื่อเป็นการให้บริการทางวิชาการและขยายโอกาสทางการศึกษา และสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และประสบการณ์ อีกทั้ง เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด บัณฑิตวิทยาลัย จึงตั้งศูนย์จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาภายนอกมหาวิทยาลัยขอนแก่น 2 แห่ง คือ

- 1) ศูนย์ราชภัฏสกลนคร ตั้งอยู่ที่สถาบันราชภัฏสกลนคร ดำเนินการสอนสาขาวิชาการบริหารการศึกษา เปิดรับนักศึกษาเมื่อปีการศึกษา 2535
- 2) ศูนย์ราชภัฏนครราชสีมา ตั้งอยู่ที่สถาบันราชภัฏนครราชสีมา ดำเนินการสอนสาขาวิชาการบริหารการศึกษา เปิดรับนักศึกษาปีการศึกษา 2536 (30 ปีมหาวิทยาลัยขอนแก่น: 2537)

2.1.5 ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาเป็นแบบสะสมหน่วยกิตระบบทวิภาค ในปีการศึกษาหนึ่งๆ แบ่งออกเป็น 2 ภาคการศึกษาปกติ แต่ละภาคการศึกษามีระยะเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 16 สัปดาห์

2.1.6 การสำเร็จการศึกษา

นักศึกษาที่จะสำเร็จการศึกษาจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 1) สอบได้จำนวนหน่วยกิตครบตามหลักสูตร
- 2) ได้คะแนนเฉลี่ยสะสมของวิชาเรียนไม่ต่ำกว่า 3.00
- 3) ได้สอบผ่านวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ และส่งรายงานฉบับสมบูรณ์แล้วและให้ถึงวันที่ส่งวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ฉบับสมบูรณ์เป็นวันสำเร็จการศึกษา **เชษฐา โพธิ์ประทับ (2536)**

2.2 ความหมาย มโนคติ และลักษณะของบัณฑิตศึกษา

"บัณฑิตศึกษา" (Graduate Education) มีความหมาย 2 นัยคือ นัยแรกหมายถึง สถาบันทางการศึกษาหรือบัณฑิตวิทยาลัย (Graduate School) วิทยาลัยของบัณฑิตที่ทำการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา เป็นสถาบันการศึกษาที่บุคคลผู้แสวงหาความรู้ในระดับสูงมารวมกัน เพื่อทำการศึกษาสืบเสาะให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในทุกสาขาวิชาในโลกของวิทยาการ สุนน อมรวิวัฒน์ (2529) นัยที่สองหมายถึงหลักสูตรการศึกษา (Course of Graduate Study) เป็นหลักสูตรที่สูงกว่าระดับปริญญาตรีโดยมุ่งพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาการค้นคว้าวิจัยเพื่อยกระดับวิชาชีพ สร้างความเป็นผู้นำทางวิชาการและการแสวงหาความรู้เฉพาะด้านอย่างลึกซึ้งจากการค้นคว้าวิจัย วิจิตร ศรีสอาน (2523: 1) ชัยพร วิชชาวุธ (2523: 191) จำแนกมโนคติเกี่ยวกับบัณฑิตศึกษาไว้เป็น 3 อย่างคือ

1) บัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาเพิ่มเติมต่อจากระดับปริญญาตรีเพื่อให้มีความรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น วิธีการศึกษาไม่แตกต่างจากการศึกษาระดับปริญญาตรีไม่จำเป็นต้องทำวิทยานิพนธ์

2) บัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อสร้าง และเพิ่มพูนทักษะในการประกอบวิชาชีพเฉพาะทาง เช่นทักษะการเป็นนักบริหารงานบุคคลเป็นนักจิตวิทยาเด็ก ฯลฯ การฝึกปฏิบัติมีความจำเป็นมากที่สุดวิทยานิพนธ์ไม่มีความจำเป็นถ้าหากจะให้ทำวิทยานิพนธ์ก็เพื่อให้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อที่จะสามารถ "อ่าน" และติดตามผลงานวิจัยในวิชาชีพของตน

3) บัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อผลิตนักวิจัยนักวิชาการในแต่ละสาขาวิชา วิทยานิพนธ์เป็นหัวใจของบัณฑิตศึกษา เพราะเป็นการทดสอบความสามารถในการวิจัยและการวิจารณ์

ผู้ที่จะเข้ารับการศึกษจะต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรีก่อน จึงเรียกการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาอีกชื่อหนึ่งว่า "การศึกษาหลังปริญญาตรี" (Postgraduate, Post-bachelor) ซึ่งรวมการศึกษาไว้ 3 ระดับ คือ

1) ระดับประกาศนียบัตร (Postgraduate Diploma) เป็นรูปแบบการศึกษาหลังระดับปริญญาตรีที่มุ่งประสบการณ์วิชาชีพขั้นสูง (Work Experience Approach)

2) ระดับมหาบัณฑิตหรือปริญญาโท (Master Degree) การศึกษาหลังระดับปริญญาตรี ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

(1) มีการวิจัย (Research Approach)

(2) เรียนรายวิชาโดยไม่มีการวิจัย (Course Work Approach)

3) ระดับดุษฎีบัณฑิตหรือปริญญาเอก (Doctorate) การศึกษาหลังระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโทมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาวิชาเป็นนักวิชาการ (Scholar) และเป็นนักวิจัย (Researcher) ที่ทำการค้นคว้าวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างดั้งเดิมลึกซึ้ง รังสรรค์นวัตกรรมขึ้นในวงวิชาชีพ สามารถนำความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพที่ได้รับจากการค้นคว้าวิจัยไปประยุกต์ใช้ทำงาน ในสาขาวิชาชีพของตน ได้อย่างดีเลิศโดยอิสระ วิจิตร ศรีสอาน (2522: 22-26) ได้สรุปลักษณะทั่วไปของบัณฑิตศึกษาไว้ ดังนี้

1) มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) คือมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะเสริมสร้างความรู้ลึกซึ้งในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งให้เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ

2) มุ่งเน้นในเรื่องการวิจัยค้นคว้า (Research Oriented) ถือว่า การวิจัยเป็นกิจกรรมสำคัญ

3) มุ่งเน้นความรู้ทางด้านวิชาชีพ (Professionalization) เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถทำงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ

4) มุ่งเน้นความรู้ทางด้านวิชาการ (Scholarship) เพื่อให้บัณฑิตเป็นนักวิชาการที่มีความสามารถทางวิชาการสูงพอที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการในสาขาวิชาที่ตนศึกษาได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ลักษณะที่สำคัญของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คือการค้นคว้าวิจัย และแสวงหาความรู้อย่างลึกซึ้งเฉพาะด้าน สุนีย์ ช่างเจริญ (2527: 18)

การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการศึกษาที่ดั้งเดิมลึกซึ้ง เน้นความชำนาญพิเศษเป็นขบวนการถ่ายพลังความคิดสืบเสาะแสวงหาวิชาการที่บริสุทธิ์ และปลูกคนเข้าสู่สภาวะที่เป็นเลิศในวิถีทางแห่งปัญญา ผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับนี้จะออกไปเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคมเป็นนักวิชาการที่จัดจ้านเป็นนักแสวงหาข้อมูล เป็นนักคิด และนักทำ และเป็นผู้ที่รู้แจ้งเห็นจริงในข้อมูลต่างๆ

มีความเชี่ยวชาญสูงเป็นผู้นำทางวิชาการในสาขาวิชานั้นๆ ได้ ประชุมสุข อาชนบำรุง (2523)

บัณฑิตศึกษาเกิดจากความกระหายของมนุษย์ในการขยายพรมแดนความรู้ให้กว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป เพื่อนำผลแห่งการเพิ่มพูนความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพของมนุษย์ในสังคมให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2523: 88-89) กล่าวว่าบัณฑิตศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายดังนี้

- 1) ติดตาม ส่งเสริม แสวงหาและบุกเบิกความรู้ใหม่ทางการศึกษา
- 2) พัฒนาและประยุกต์ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์ของการพัฒนาทางการศึกษาและสังคม
- 3) ผลิติดุสิตาการทางการศึกษาที่มีความรู้ รู้จักใช้ความรู้ มีความก้าวหน้าทันสมัย และ ยุติธรรม
- 4) ประเมินปรับปรุงและพัฒนากระบวนการศึกษาของชาติให้ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 5) เป็นศูนย์กลางของวงวิชาการและวิชาชีพครู

2.3 คุณลักษณะของมหาบัณฑิตที่พึงประสงค์

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะของมหาบัณฑิตไว้ ดังนี้

จากการประชุมอภิปราย เรื่อง "สภาพสังคมไทยในอนาคตกับคุณลักษณะของบัณฑิต" เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2525 ณ สถาบัน เอ ไอ ที สรุปคุณลักษณะของมหาบัณฑิต ไว้ว่า

- 1) ควรรู้วิชาที่ตนศึกษาถึงแก่นแท้ของวิชา รู้ให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงและมุ่งไปใน การที่จะปรับให้เข้ากับสภาพของสังคมได้
- 2) เป็นผู้มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ต่อไปด้วยตนเองได้ เป็นผู้ที่ปรารถนา ที่จะแสวงหาความรู้ต่อไปจนตลอดชีวิต
- 3) รู้ เข้าใจ และรับผิดชอบต่อปัญหาสังคม มหาบัณฑิตจะต้องรู้ตัวว่าเขาจะต้องมีส่วนที่ จะเข้าไปแก้ไขช่วยเหลือสังคม
- 4) เป็นผู้ที่พยายามลดความเห็นแก่ตัว มีคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมี จรรยาบรรณในวิชาชีพของตน

5) มีความคิดเห็นเป็นของตนเองมีวิจารณญาณที่จะพิจารณาตัดสินได้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด และมีความกล้าที่จะคัดค้านในสิ่งที่ตนเห็นว่าผิด

6) รู้คุณค่าทางวัฒนธรรมของตนเอง รู้จักตนเองรู้เรื่องของไทยอย่างดีไม่ยอมเป็นทาสทางปัญญาของวัฒนธรรมตะวันตก

7) พยายามลดละอบายมุขและหลีกเลี่ยงความชั่วทั้งหลาย

8) การจัดการเรียนการสอน ควรสร้างสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาให้เกิดขึ้นด้วยการให้มีการอยู่ร่วมกันบ้าง การที่นักศึกษามีโอกาสอยู่ร่วมกันจะทำให้ลดความเห็นแก่ตัวได้มาก ในด้านงบประมาณหากสามารถลดจำนวนหน่วยกิต บิดรายวิชาที่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกัน จะทำให้มีทรัพยากรเพียงพอที่จะบริหารหลักสูตรได้ตรงตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น การศึกษาของบัณฑิตก็ควรจะเป็นไปตามต้องการได้

กฤษณะ ศิวะกฤษณ์กุล และคณะ (อ้างในสุนีย์ ช่างเจริญ 2527) ได้อภิปรายเรื่อง "บทบาทและคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์" ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปคุณลักษณะของบัณฑิตที่ผู้ใช้ต้องการไว้ดังนี้

- 1) มีความเป็นผู้นำ
- 2) รู้จักวินัยฉัยปัญหาและรู้จักตัดสินใจที่ดี
- 3) มีความคิดริเริ่มและความคิดคิดแปลง
- 4) มีความรับผิดชอบต่องาน
- 5) มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและสังคม
- 6) คิดชอบทำชอบ
- 7) คิดเป็นทำเป็น
- 8) เป็นคนเรียนรู้เร็ว ไม่รู้ รอบรู้
- 9) เป็นบุคคลที่ปรับตนเองได้ในการทำงาน
- 10) มีระเบียบวินัย
- 11) มีมนุษยสัมพันธ์

12) มีความสามารถในการแสดงความคิดเห็น

13) มีความเชื่อมั่นในตนเอง

ธีระ รุญเจริญ (2530: 39) ได้กล่าวถึงบทบาทและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ
มหบัณฑิตไว้ 10 ประการ คือ

- 1) รับผิดชอบต่อหน้าที่
- 2) มีระเบียบวินัย
- 3) ทำงานอย่างมีจุดมุ่งหมาย
- 4) มีศีลธรรมจรรยา
- 5) จัดระเบียบงานให้เข้ากันได้ คือทำงานอย่างมีระบบที่ดี
- 6) เป็นสื่อในการเปลี่ยนแปลงระบบต่างๆ ในสังคมได้
- 7) สามารถแก้ปัญหา ปรับและดัดแปลงจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ได้
- 8) รู้จักวิเคราะห์ปัญหาสังคม จัดวางแผน และระบบที่สามารถแก้ปัญหาที่ประสบได้
- 9) มีความสามารถในการเป็นผู้นำ
- 10) มีความรู้ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับแผนงานและสภาพปัญหาที่ประสบ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2536: 152-158) ได้กล่าวถึงบัณฑิต หรือผู้ที่ได้รับการศึกษาว่าต้องเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนารอบด้านเรียกว่า "ภาวิตตะ" หมายความว่าฝึกรอบมาแล้ว หรือพัฒนาแล้ว ซึ่งในแง่ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

- 1) ภาวิตกาย หมายถึงมีกายที่เจริญแล้วหรือพัฒนาแล้ว มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้อย่างดีและอย่างได้ผลดี มีความสมบูรณ์ของชีวิตในด้านกาย
- 2) ภาวิตศีล หมายถึงมีศีลที่เจริญแล้ว หรือพัฒนาแล้ว มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ดำรงตนอยู่ในวินัย มีศีลธรรม มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะสร้างสรรค์และก่อสันติสุข
- 3) ภาวิตจิต หมายถึงมีจิตที่เจริญแล้วหรือพัฒนาแล้ว คือมีจิตใจที่ฝึกรอบมาแล้วพัฒนาจิตให้สุขภาพจิตดีปลอดโปร่งแจ่มใส มีจิตที่มีคุณภาพดีคือมีคุณธรรมมีหิริโอตตปละ มีจิตที่มีสมรรถภาพ

ดีเหมาะสมกับการใช้งาน มีสติสัมปชัญญะ

4) ภาวดีปัญญา คือมีปัญญาที่เจริญแล้ว พัฒนาแล้ว เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส มองดูรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงหรือตามที่มันเป็นคิดเห็นวินิจฉัยการต่างๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ปราศจากอคติและแรงงูใจเคลือบแฝง รู้เท่าทันธรรมชาติจึงมีความอิสระโดยสมบูรณ์

ในแง่ของการดำรงชีพซึ่งแปลงผลของการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ บัณฑิตต้องมีคุณสมบัติ

2 ประการ คือ

1) อัตตัตถสมบัติ คือความถึงพร้อมสมบูรณ์ด้วยประโยชน์ส่วนตนซึ่งไม่ได้หมายถึงลาภยศ อำนาจ สุข สรรเสริญ แต่หมายถึงความเจริญงอกงามของชีวิตที่ช่วยให้ชีวิตเข้าถึงสันติสุข และอิสรภาพ สามารถพึ่งตนเองได้ในทุกๆ ด้าน (อัตตนาถะ)

2) ปรัตถปฏิบัติ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น เมื่อพัฒนาชีวิตบรรลุประโยชน์ตน พึ่งตนเองได้โดยสมบูรณ์แล้ว ก็สามารถก้าวไปสู่การเป็นที่พึ่งของคนอื่น ช่วยพยุง ประคับประคอง คนอื่นให้เดินได้ด้วยในแง่คุณธรรม บัณฑิตควรมีคุณธรรมหลัก 2 อย่างคือ

1) ปัญญา (รู้) เป็นองค์ธรรมแกนของอัตตัตถสมบัติ คือความสมบูรณ์พร้อมแห่งประโยชน์ตนหรือความเจริญงอกงามของชีวิตที่พัฒนาสมบูรณ์จนเป็นอยู่ได้ด้วยดีมีปัญญา สามารถใช้คุณสมบัติอื่นๆ ของชีวิตที่พัฒนาพ่วงตามกันมาให้เป็นประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ จนเป็นอัตตนาถะ พึ่งตนเองได้ มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ปัญญานี้เจริญงอกงามขึ้นมาพร้อมกับความลดน้อย และสูญสิ้นไปของอวิชชา ทำให้ก้าวพ้นจากการอยู่รอดด้วยกิเลสขึ้นสู่การอยู่รอดด้วยปัญญา

2) กรุณา (รัก) เป็นองค์ธรรมแกนของปรัตถปฏิบัติ คือการปฏิบัติบำเพ็ญเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หรือการช่วยผู้อื่นให้พัฒนาชีวิตของเขาเองจนเจริญงอกงามพอที่จะเป็นอยู่ได้ด้วยดีเป็นคุณสมบัติที่ทำให้เป็นโลกนาถะ หรือปรนาถะ (เป็นที่พึ่งของชาวโลกหรือเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ที่ช่วยให้คนอื่นพัฒนาตัวเขาเองจนเป็นอัตตนาถะ (พึ่งตัวเองได้ หรือเป็นที่พึ่งของตนได้) ในที่สุดกรุณานี้เจริญขึ้นมาพร้อมกับการพัฒนาปัญญาอย่างถูกต้องและเข้ามาทำหน้าที่เป็นแรงงูใจหรือตัวปลุกเร้าของการกระทำมากขึ้นโดยลำดับ แทนที่ตัณหา พร้อมกับความลดน้อยลงและสูญสิ้นหมดไปของตัณหานั้น กรุณาเป็นแรงงูใจในการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสัตว์อื่น

สิบบนัท เกตุทัต (2524: 3) กล่าวว่ามหาบัณฑิตคือผู้มีวิชาที่พระดับสูงพอที่จะประกอบสัมมาชีพและส่งเสริมความก้าวหน้า มีปัญญารอบรู้ในวิทยาการพอที่จะรู้ถึงคุณค่าสมบัติ วัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่จะนำไปเป็นหลักให้รู้จักคิด วิจัยไข่ใจหาความรู้ใหม่ๆ และพร้อมที่จะเผชิญและนำสังคมในอนาคต ซึ่งเท่าที่กล่าวมานี้เป็นคุณสมบัติอย่างน้อยที่มหาบัณฑิตจะมี และเมื่อพูดถึงลักษณะของมหาบัณฑิตแล้ว นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติดังกล่าว ควรมีความรักและความชื่นชมในการแสวงหาปัญญาความรู้ มีความคงแก่เรียน มีความเป็นนักปราชญ์ มีการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการมีจินตนาการ (Imagination)

เสรี พงศ์พิศ (2524: 96-97) ได้กล่าว ในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง "การพัฒนาการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา" ที่คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระหว่างวันที่ 27-28 มิถุนายน 2523 ว่า คุณสมบัติของมหาบัณฑิตที่พึงปรารถนานั้น ต้องสรุปในแง่ของปรัชญาโดยเน้นเรื่องอุดมคติหรือ "สิ่งที่ควรจะเป็น" คุณสมบัติของมหาบัณฑิตที่พึงปรารถนาก็ควรเป็นคุณสมบัติของมนุษย์แท้ที่มี "ปัญญา" เข้าใจแจ้งไม่เพียงแต่แง่หนึ่งแง่เดียวของชีวิตแต่เข้าใจความหมายสุดยอดของความเป็นคน ศักดิ์ศรีของคน ของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่มีความเสมอภาคและยุติธรรม

สุณีย์ ช่างเจริญ (2527) ได้สรุปลักษณะของบัณฑิตไทยไว้ดังนี้คือ

- 1) มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในวิชาชีพอย่างแท้จริง
- 2) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการ สามารถสร้างสิ่งต่างๆ ให้แก่สังคมได้
- 3) มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง มีวิจารณ์าน ที่พิจารณาตัดสินได้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด
- 4) มีความรู้ ความเข้าใจ และรับผิดชอบต่อบัญหาของสังคม และจะต้องมีส่วนที่จะเข้าไปแก้ไขช่วยเหลือสังคม รวมทั้งสามารถเป็นผู้นำและผู้ตามสังคมได้เป็นอย่างดี
- 5) มีความรู้ ความสามารถ มีความรักและนิยมในการแสวงหาปัญญาความรู้ มีความคงแก่เรียน

- 6) มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของตน
- 7) มีความประพฤติดี มีความคิดไตร่ตรอง
- 8) มีปัญญาที่พัฒนาแล้วมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น ไม่บิดเบือน ไม่มีอคติ

ไบเว้น (Bowen, R.H., 1970) กล่าวว่า คุณลักษณะที่เลิศที่สุดของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คือ "การรู้จักคิดหาเหตุและผล"

ฮาร์ทเน็ตต์ และวิลลิงแฮม (Hartnett, R.T., and W.W.Willingham, 1970) ได้อธิบายว่า การพัฒนาความสามารถในการคิดวิจารณ์อย่างมีเหตุผลเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นองค์คุณที่สำคัญที่สุดในการแสวงหาความรู้ในทุกสาขาวิชา หากขาดความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลย่อมไม่สามารถบรรลุถึงองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆได้

พาวเวอร์ และ เอ็นไรท์ (Powers, Donald E. and Mary K.Enright, 1987) กล่าวถึงคุณลักษณะของบัณฑิตศึกษาว่า ประกอบด้วยความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้ รูปแบบของความคิด เทคนิควิธีการที่เหมาะสมในการสืบค้นหาความรู้ในแต่ละสาขาวิชา การรู้จักนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการค้นคว้าวิจัยให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ การศึกษาระดับปริญญาตรีมีความมุ่งหมายหลักอยู่ที่ความความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจะต้องสืบค้นไปถึงที่มาขององค์ความรู้นั้นๆ สิ่งที่บัณฑิตศึกษาต้องการที่สุดคือความสามารถในการเรียนรู้ วิทยาการและทักษะใหม่ๆ และนอกเหนือจากความสามารถในการอ่าน เขียน คำนวณและจดจำข้อเท็จจริงบางประการได้แล้วจะต้องคิดเป็นด้วย

สรุป "คุณลักษณะของมหาบัณฑิตที่พึงประสงค์" ได้ว่า มหาบัณฑิต จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะหรือองค์ความรู้ 3 ประการ คือ

- 1) ความรู้ความเชี่ยวชาญทางวิชาการเป็นนักวิชาการ (Scholar) ภูมิความรู้รอบรู้ลึก สามารถสืบค้นไปถึงแหล่งที่มาขององค์ความรู้นั้นๆ และมีความสามารถในการนำองค์ความรู้

ที่มีไปวิเคราะห์ สังเคราะห์หรือวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือรังสรรค์นวัตกรรมขึ้นใน
วงวิชาการด้วย

2) ความรู้ความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ (Profession) เฉพาะด้าน ด้านใดด้านหนึ่ง
(Specialized Field) คือมีความรู้ด้านวิชาชีพใดๆ อย่างลึกซึ้งดังเดียว สามารถนำความรู้
ทางวิชาชีพนั้นๆ ไปประกอบสัมมาชีพได้อย่างดีเลิศ สมประโยชน์แห่งตน แห่งสังคม และมวล
มนุษยชาติ

3) ความรู้ด้านวิชาประคองชีพ ประกอบด้วยหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ (Codes of
Professional Ethics) ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้บัณฑิตซึ่งกอบด้วยความรู้ทั้งด้านวิชาการ
และวิชาชีพ นำความรู้นั้นๆ ไปใช้ในทางที่จะเป็นคุณประโยชน์โดยสถานเดียว ไม่นำความรู้หรือ
วิทยาการไปใช้ในทางที่ผิด แสวงหาประโยชน์ ตอบสนองตัณหาของตนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ
หรือความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล ต่อสังคม หรือมวลมนุษยชาติ

คุณลักษณะที่เลิศที่สุดของมหาบัณฑิตคือ ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ (Creative
Thinking) เพราะความคิดสร้างสรรค์คือสิ่งที่จะทำให้คุณภาพของความเป็นมนุษย์มีความสมบูรณ์
ดีเลวแตกต่างกัน และความคิดสร้างสรรค์นี้จะ เป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้บัณฑิตเข้าถึงสัจธรรม
และความจริงของชีวิตซึ่งจะทำให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างธรรมดาคืนสู่ "สภาวะเดิมของความ
เป็นมนุษย์" (The Original Self) ครองตนอยู่ในวังวนของสังคมโลกได้อย่างรู้เท่าทันสภาพ
แห่งมายาการและอย่างเป็นปรกติสุขไม่วัดรู้ไม่ร้อนวิชา ไม่คิดว่าตนเหนือกว่า ดีกว่าประเสริฐ
กว่าผู้อื่น มีชีวิตที่สงบสุขตามธรรมชาติ "เป็นผู้ที่ไม่พ่ายแพ้ต่อสภาวะแห่งสังคมที่ยุ่งเหยิงซับซ้อน
สับสน (สัพพัตถ มปราชิตา)" มีจิตใจที่ดีงามประกอบด้วยเมตตากรุณามั่นคงหนักแน่นดุจแผ่นดิน

2.4 กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในมหาวิทยาลัย

กระบวนการเรียนการสอน สัมพันธ์กับการพิจารณาตัดสินใจหลายอย่างเช่นการคัดเลือกเนื้อหาวิชา วิธีการสอนและการจัดการสอน ซึ่งการพิจารณาตัดสินใจนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของอาจารย์ว่าต้องการให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้เรื่องใด จุดมุ่งหมายเกิดจากทัศนะของอาจารย์ที่มีต่อการสอนและนักศึกษา จากการศึกษาทัศนะของอาจารย์ต่อการสอนและนักศึกษาของกาฟฟ์และวิลสัน (Gaff and Wilson, 1971) เอ็คเคิร์ทและวิลเลียมส์ (Eckert and Williams, 1972) ไบเออร์ (Bayer, 1973) ครอสส์ (Cross, 1977) และเซ็นตรา (Centra, 1980) พบว่า กระบวนการเรียนการสอนเป็นสาเหตุหลัก และสาเหตุสำคัญ ที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามากที่สุด อาจารย์จึงต้องสอนโดยยึดจุดมุ่งหมายในการสอนคือความครอบคลุมในเนื้อหาของรายวิชา ตลอดจนเนื้อหา และวิธีการของสาขาวิชานั้นๆ และตระหนักถึงพัฒนาการทั้งด้านสติปัญญา และความเป็นมนุษย์ ที่จะเกิดขึ้นในตัวนักศึกษาด้วย การสอนที่ดีนั้น อาจารย์จะต้องมีความรู้ในหลักวิชาและรอบรู้งานศึกษาค้นคว้าที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักวิชานั้นๆ เป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะที่ดี มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจนักศึกษา คอซมา (Kozma, 1977)

ในตอนี่ 4 นี้ขอนำเสนอแนวคิดที่ได้จากการศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในมหาวิทยาลัย ตามลำดับหัวข้อดังนี้ คือ

- 2.4.1 ความหมายของการสอน
- 2.4.2 ความหมายของประสิทธิภาพของการศึกษา
- 2.4.3 การคัดเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้
- 2.4.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.4.5 คุณลักษณะของอาจารย์
- 2.4.6 บทบาทและหลักจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษา
- 2.4.7 การประเมินผล

2.4.1 ความหมายของการสอน

มีผู้ให้ความหมายของการสอนไว้หลายท่าน เช่น

ชาอุทัย ศรีไสยเพชร (2525) กล่าวว่า การสอนคือการจัดสภาพการณ์ สถานการณ์หรือ กิจกรรมอย่างมีจุดหมายเพื่อส่งเสริมผู้เรียนเกิดประสบการณ์ ที่เป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้ง่ายและเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริม อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สุเมย์ ช่างเจริญ (2527) ได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาหลายๆ ท่าน อาทิ **เอ็กเซลรอดและคณะ (Exelrod et al., 1968:181-182)** **กู๊ด (Good, 1973:588)** **เนลเลอร์ (Kneller, 1971:102)** **มูลีย์ (Mouly, 1973:12-13)** **เซียร์เลส (Searles, 1968: 24)** **ไวลส์ และโลเวล (Wiles & Lovell, 1975:10)** **ชัยพร วิชชาวุธ (2518:7)** **สมิทธ คุณานุกร (2518:135)** แล้ว ให้ความหมายของการสอนโดยสรุปว่าการสอนเป็นการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้สอนผู้เรียนและสิ่งเร้าต่างๆ ที่ผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย และ หลักการของ หลักสูตร การเปลี่ยนแปลงนั้น มิได้หมายถึงเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านสติปัญญาเท่านั้น หากจะ ต้องรวมรวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดลักษณะนิสัยและการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทาง จิตวิทยาในภายในเช่น ความมั่นคงทางอารมณ์ ทักษะคิดที่มีต่อตนเองและผู้อื่นด้วย และการสอน ควรจะเป็นกระบวนการในการร่วมมือกันในการแสวงหาความรู้ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนด้วย

สุมานัน รุ่งเรืองธรรม (2526) ได้กล่าวถึงการสอน (Teaching) ว่าเป็นกระบวนการ ต่างๆ ที่กระทำหรือส่งเสริมหรือการช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเจริญงอกงามขึ้นทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้มีความสุข

Good V.Carter (Dictionary of Education, McGraw Hill, 1959) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ 2 นัยคือ

- 1) การสอนหมายถึงการกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาทั่วไป
- 2) การสอนหมายถึง การจัดสภาพ สถานการณ์ กิจกรรมอันเป็นการวางแผน ที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวกรวมทั้งการเรียนที่จัดเป็นแบบต่างๆหรือการจัดกิจกรรมนอกระบบอื่นๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเกิดการเรียนรู้

สรุปว่า การสอน คือกระบวนการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอน และผู้เรียน โดยมีจุดหมายที่จะถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาวิชาซึ่งเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดจิตใจและพฤติกรรม มีองค์ความรู้ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนมีสภาวะ ที่พัฒนาสู่ความเป็นผู้มีวิพยานะ ที่ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ คิดถูกคิดเป็น แก้ปัญหาที่มีเงื่อนไขสลับซับซ้อนได้ ดำรงชีพในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมมนุษย์ได้อย่างสงบสุข

2.4.2 ความหมายของประสิทธิภาพของการศึกษา

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงผลผลิตที่ได้จากปัจจัยในการผลิตทั้งหมด ดังนั้นความหมายของประสิทธิภาพความหมายของความสามารถในการผลิตผลผลิต(Productivity) จึงมีความหมายอย่างเดียวกันคือผลผลิตคือประสิทธิภาพในการผลิต (The Social Sciences Encyclopedea, 1985)

ผู้เข้าร่วมในการสัมมนาว่าด้วยประสิทธิภาพภายในของการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภาคพื้นยุโรป (28-30 มกราคม 1975) ซึ่งจัดขึ้น โดยศูนย์การศึกษาระดับอุดมศึกษาภาคพื้นยุโรปของยูเนสโก (CEPES) ที่กรุงบูคาเรสต์ได้นิยามคำว่า "ประสิทธิภาพ" ไว้ว่าประสิทธิภาพที่ใช้

ในการศึกษานั้นจะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายทางการศึกษานั้นๆ อย่างน้อยประสิทธิภาพจะมี 2 อย่างด้วยกัน คือ (Final Report, 1975, Point 7)

1) ประสิทธิภาพภายนอก หมายถึงผลสำเร็จของระบบการศึกษา ในการตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายทางด้านสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ในหลายประเทศภารกิจดังกล่าวประสบกับปัญหาเนื่องจากจุดมุ่งหมายยังขาดความชัดเจนและไม่สอดคล้องกัน

2) ประสิทธิภาพภายใน หมายถึงการวัดสัมฤทธิ์ผลของการบรรลุจุดมุ่งหมายเฉพาะของแต่ละสถาบัน นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายกว้างๆ ทางสังคม ทั้งนี้โดยวัดจากการใช้ทรัพยากรที่ได้รับการจัดสรร

การศึกษาของ OECD เกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษาของประเทศออสเตรีย (OECD, 1967) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพไว้ดังนี้

ประสิทธิภาพภายนอก มี 2 ด้านคือ

1) ด้านปริมาณ หมายถึงจำนวนคนที่ผ่านเข้าออกจากระบบการศึกษา ที่ตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจและสังคม และความต้องการด้านกำลังคนของชาติ

2) ด้านคุณภาพหมายถึงคุณภาพทางการศึกษาที่สนองความต้องการด้านคุณภาพของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ประสิทธิภาพภายนอก สามารถอธิบายได้ด้วยจุดมุ่งหมายทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและปริมาณ จุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจ มาจากสมมุติฐานว่า ภารกิจหลักของการศึกษา คือการฝึกแรงงานที่มีฝีมือได้สอดคล้องกับการลงทุนทางการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจ จุดมุ่งหมายทางสังคมหมายถึงความสามารถในการสร้างความพึงพอใจ ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล ซึ่งดูได้จากจำนวนของนักศึกษาที่สมัครเข้าเรียน

ประสิทธิภาพภายใน หมายถึงความสามารถด้านการผลิตของระบบการศึกษาซึ่งสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากร

สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินสวีเดน (Swedish National Audit Bureau-NHB) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างประสิทธิภาพ และความสามารถทางการผลิตไว้ว่า

ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายกับการบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยประเมินจากทรัพยากรที่ใช้และจุดมุ่งหมายทั้งหมด

ความสามารถด้านการผลิต หมายถึงอัตราส่วนระหว่างการปฏิบัติกับการลงทุน

เบอร์ลอย (Burloiu, 1975) กล่าวว่าความหมายของประสิทธิภาพของการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นอยู่กับแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งนี้โดยพิจารณาจากแนวคิดทั้ง 2 ด้านคือ

1) ด้านเศรษฐกิจและสังคม ภารกิจหลักของการศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องตอบสนองแผนและแนวนโยบายของรัฐ ซึ่งมีจุดเน้นดังนี้

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการด้านกำลังคน และผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย

(2) ภาพรวมของการศึกษา การค้นคว้าวิจัยและผลผลิต

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจระดับภูมิภาคกับรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษา

2) ด้านสถาบันการศึกษา มีการจัดการที่เน้นต่อการตอบสนองแนวนโยบายของรัฐ ดังนี้

(1) นโยบายในการรับนักศึกษา

(2) การจัดองค์การทางการศึกษา

(3) กระบวนการทางการศึกษาและการพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษาให้ทันสมัย

เอกสเปอร์โทว์ (Ekspertow Komitet, 1973) ได้วิเคราะห์ปัญหาและอภิปรายถึงวิธีประเมินประสิทธิภาพทางการศึกษาว่า ประสิทธิภาพ หมายถึงระดับหรือขอบเขตในการบรรลุเป้าหมายของระบบการศึกษาตามนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรในการประเมินเพื่อหาความเป็นไปได้ ที่จะบรรลุผลทางการศึกษาที่ดีกว่าเกณฑ์ และวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับระบบการศึกษา การประเมินคุณภาพมีข้อควรคำนึงดังนี้

1) การบรรลุเป้าหมายบนพื้นฐานของนโยบายทางการศึกษาและสังคมแห่งรัฐ

2) ปัจจัยที่ทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายโดยการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่าที่สุด

ควรมีการแบ่งแยก ระหว่างประสิทธิภาพทางการศึกษาและด้านเศรษฐกิจ คุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษาตามความคาดหวังของวงวิชาชีพและสังคมสมควรได้รับการพิจารณานำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพทางการศึกษา และควรให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะทางปริมาณเช่นเดียวกับคุณลักษณะทางด้านคุณภาพ

นอกจากเกณฑ์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมแล้ว ความพึงพอใจ และการประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสัมฤทธิ์ผลของกระบวนการศึกษานำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพด้วย ถึงแม้ว่าจะมีความยุ่งยากในการนำมาใช้ก็ตาม มีการใช้คำว่า "ประสิทธิภาพรวมของการศึกษา" เพื่อแสดงบทบาทของการศึกษา ในฐานะที่เป็นตัวกระตุ้นและเร่งเร้าความสนใจของชีวิต ทางด้านวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ ในขณะเดียวกัน ก็เป็นสื่อในการพัฒนาบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางด้านวิชาชีพ หากจะกล่าวถึงกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพกิจกรรมนั้นจะต้องสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรทั้งที่เป็นมนุษย์และวัสดุ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางการศึกษา เป็นเรื่องทำได้ยาก เนื่องจากขาดระบบ หรือตัวชี้วัดพฤติกรรมของระบบการศึกษาที่ชัดเจน น่าคิดว่า ทุกประเทศได้ใช้ผลผลิตรวมแห่งชาติจำนวนมหาศาลไปในการจัดการศึกษา การสาธารณสุข และบริการสาธารณะที่จำเป็นอื่นๆ แต่ยังคงขาดเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่จะนำไปวัดผลของการใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลเหล่านั้น (Diebold, 1972)

เคอร์และคณะ (Kerr et al., 1971) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศต่างๆ เช่น สหภาพโซเวียต ฝรั่งเศส อังกฤษ แคนาดา ญี่ปุ่น เยอรมันนี สวีเดน และอินเดีย แล้ว ได้เลือกสรรวิธีการที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการศึกษา โดยได้สร้างตัวชี้วัดว่าระบบอุดมศึกษาที่ดีควรจะเป็นอย่างไรแทนการวัดประสิทธิภาพ ตัวชี้วัดดังกล่าวซึ่งสามารถนำไปประเมินคุณภาพของการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ทุกระบบ ได้แก่

1) คุณภาพทางการศึกษาในระดับนานาชาติพิจารณาจากผลงานด้านการค้นคว้าวิจัยที่ถูกตีพิมพ์ในวงการวิชาการของโลกและระดับความก้าวหน้าที่ได้รับการยอมรับจากสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศ

2) ความสามารถในการสร้างผู้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ จากประชากรทั้งหมดโดยไม่จำกัดชนชั้นและเชื้อชาติ

3) ความสามารถในการฝึกกำลังคนด้านเทคนิคเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของทางภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตร ภาครัฐและด้านบริการสวัสดิการต่างๆ

4) การให้โอกาสในการศึกษาทางด้านศิลปศาสตร์ที่เหมาะสมในระดับปริญญา

5) คุณภาพและความสมดุลในการให้บริการ(การให้คำปรึกษา การวางนโยบายการให้คำแนะนำ ฯลฯ)แก่สังคม

6) คุณภาพและความสมดุลในการวิจัยเชิงสร้างสรรค์สังคม

7) ประสิทธิภาพในการบริหารอุดมศึกษา ซึ่งตามอุดมคติแล้วการอุดมศึกษาต้องสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยปราศจากการครอบงำหรือแทรกแซงจากภายนอก

8) การได้รับการสนับสนุนจากประชาชนโดยทั่วไปและจากกลุ่มศิษย์เก่า

อย่างไรก็ดี อัตราการสำเร็จการศึกษา และการออกกลางคันยังเป็นตัวชี้วัดคุณภาพที่ดีที่สุด

ค่าใช้จ่ายรายหัวของรัฐในระดับอุดมศึกษา จะลดน้อยลง เมื่อนักศึกษาสามารถเรียนจบการศึกษาโดยใช้เวลาน้อยที่สุด ดังนั้น เพื่อให้บรรลุตามหลักการดังกล่าว จะต้องให้ความสนใจวิธีการคัดเลือกนักศึกษา การพัฒนาวิธีการในการศึกษาแบบเข้ม การแนะแนวอาชีพ วิธีการในการลดความสูญเปล่าทางการศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงจะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง แต่ยังเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบอุดมศึกษาด้วย

สรุปว่า "ประสิทธิภาพของการศึกษา" คือประสิทธิผลของการสอน หรือประสิทธิผลของกระบวนการทั้งหมดในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของสังคมภายในระยะเวลาที่กำหนด และมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพคุ้มค่าประโยชน์และประหยัด

2.4.3 การคัดเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้

เนื้อหาวิชา (Content) หมายถึง เนื้อหาสาระ ความรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ สุมิตร คุณากร (2520:76) แต่ ไทเลอร์ (Tyler, 1968:268) อธิบายว่า ประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนกับสภาพต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมภายนอก เนื้อหาวิชากับประสบการณ์การเรียนรู้ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ผู้เขียนเห็นว่า เนื้อหาสาระความรู้ มวลประสบการณ์การเรียนรู้และสภาพแวดล้อมต่างก็เป็นองค์ประกอบของกระสวน (Pattern) ที่จะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนทางใดทางหนึ่ง คือการได้รับประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพิ่มขึ้น ดังนั้น เนื้อหาสาระความรู้ สภาพแวดล้อม และ มวลประสบการณ์การเรียนรู้ ต่างก็เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เช่นเดียวกัน มวลประสบการณ์ การเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นเหตุและผลของกันและกัน แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน

การคัดเลือกเนื้อหาวิชา (หลักสูตรการศึกษา) เป็นปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วประกอบกับความต้องการของนักศึกษา ที่มุ่งสนองความต้องการด้านตลาดแรงงาน ทำให้มีความจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร สถาบันอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อให้ทันต่อความต้องการของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคม วิธีการเรียนการสอนจะต้องปรับปรุงให้เข้ากับวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อคงบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมสถาบันอุดมศึกษาจะต้องตระหนักในปัญหานี้ ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษายังใช้ประมวลวิชา ตำราเรียน วิธีการสอน การค้นคว้าวิจัย ที่ได้แบบอย่างมาจากประเทศตะวันตก นักการศึกษาของเอเชียหลายท่านซึ่งตระหนักในสภาพปัญหา ได้พยายามหาทางแก้ไขโดยเร่งเร้าให้มีการพัฒนาทางด้านวิชาการของตนโดยจัดโครงการต่างๆ เช่น โครงการตำรา โครงการวิจัยร่วมกัน โครงการแลกเปลี่ยน นักการศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศในเอเชียด้วยกัน ภายใต้การสนับสนุนของยูเนสโก และองค์การเพื่อการศึกษาทางนานาชาติระดับภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนการสอนการศึกษาวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาของเอเชียต่อไป อลาทัส (1972)

สุนีย์ ช่างเจริญ (2527) สรุปว่า การคัดเลือกเนื้อหาวิชา ควรจะยึดแก่นสารของความรู้ ความสอดคล้องกับสภาพความจริงในสังคมและความสอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนด้วย โดยในการกำหนดเนื้อหานั้น ควรจะต้องพิจารณาปรัชญา และจุดมุ่งหมายของสถาบันการศึกษาให้ชัดเจนก่อน และพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของผู้เรียน แนวนโยบายของสาขาวิชา หรือคณะหรือมหาวิทยาลัยประกอบกัน หลังจากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์เป็นขั้นตอนต่อไป โดยทั่วไปหลักสูตรอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับบัณฑิตศึกษานั้นจะเน้นเนื้อหาเป็นหลักสำคัญ เมื่อได้เนื้อหาและประสบการณ์ที่แน่นอนแล้ว การดำเนินการขั้นตอนต่อไป คือการทำให้จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาเหล่านั้นให้มีผลในทางปฏิบัติ นั่นคือ การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแนวทางที่วางไว้ บุคคลสำคัญที่จะทำให้ การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริงคือ อาจารย์ผู้สอน

การคัดเลือกเนื้อหาวิชามีหลักเกณฑ์ ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอไว้เช่น

สมิทร คุณากร (2520: 81-88) ได้เสนอเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาไว้ดังนี้

- 1) ความเชื่อถือได้และความเป็นแก่นสารของความรู้ในสาขาวิชา
- 2) ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม
- 3) ความสมดุลระหว่างความกว้างกับความลึกซึ้ง
- 4) ความสามารถตอบสนองความมุ่งหมายได้หลายๆ ประการ
- 5) ความสอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน
- 6) ความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ไทเลอร์ (Tyler, 1968: 287-288) ได้เสนอเกณฑ์ในการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

- 1) ผู้เรียนมีโอกาสปฏิบัติการเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย
- 2) ผู้เรียนได้รับความพึงพอใจ จากการแสดงพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมาย

- 3) คำนึงถึงประสบการณ์เฉพาะ ที่อาจนำมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน
- 4) แสดงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของผู้เรียน
- 5) คำนึงถึงผลผลิตหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเดียว

ไวทอล (Withall, 1975:263) กล่าวว่าสิ่งที่นำมาให้ผู้เรียนเรียนนั้นควรเป็นเรื่องที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้เรียน มีความหมายต่อตัวผู้เรียน เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น

สรุปว่า การคัดเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญที่บัณฑิตวิทยาลัยควรคำนึง 3 ประการ คือ

- 1) ความสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา
- 2) ความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม
- 3) ความสามารถในการจัดการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย

2.4.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ชวาร์ตซ์ (Schwartz William, 1980) กล่าวถึงภารกิจหลักของครูไว้ 3 ประการ คือ

- 1) การถ่ายทอดความรู้
- 2) ประเมินคุณภาพผู้เรียนเพื่อตัดสินได้ตกโดยการทดสอบความรู้
- 3) วางหลักเกณฑ์ในการเรียน

ภารกิจหลักทั้ง 3 ประการ อาจสรุปได้ว่า คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั่นเอง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของกระบวนการเรียนการสอน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ มีคุณสมบัติและทัศนคติ ตามหลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

บอก (Bogue, 1974:263) เสนอแนะว่าการจัดการเรียนการสอนหากจะให้บรรลุผล อาจารย์ต้องคำนึงถึงมโนคติ (Concept) 4 ประการโดยสรุปดังนี้

1) การเรียนรู้เป็นกระบวนการมุ่งพัฒนาความมีเสรีภาพทางสติปัญญา (Intellectual Independence) อาจารย์ต้องให้เสรีภาพแก่ผู้เรียน ในการแสดงความคิดหรือใช้สติปัญญาของเขาเองอย่างเต็มที่

2) การเรียนรู้เป็นกระบวนการเฉพาะตัว (Idiosyncratic Process) เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งความสนใจและแบบแผนการเรียนรู้ (Learning Style) อาจารย์จะต้องตระหนักไว้เสมอว่าไม่มีวิธีการสอนใดที่จะใช้ได้ดีสำหรับผู้เรียนทุกคน

3) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีชีวิตชีวา (Active Process) อาจารย์ต้องช่วยให้ผู้เรียนมีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้อยู่เสมอ

4) การเรียนรู้วิธีการเรียนเป็นสิ่งสำคัญกว่าการเรียนรู้เนื้อหาวิชา อาจารย์จึงไม่ควรมุ่งถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา

กาเย่ (Gagné, 1968:93-114) กล่าวว่าในการสอนบทเรียนแต่ละครั้ง อาจารย์ควรจะได้จัดเหตุการณ์ในการเรียนการสอน (Instructional Events) ดังต่อไปนี้

- 1) เร้าความสนใจของผู้เรียน
- 2) แจ้งให้ผู้เรียนทราบจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน
- 3) ทบทวนสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปแล้ว
- 4) เสนอสิ่งเร้าในการเรียนการสอน
- 5) ให้แนวทางในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
- 6) ให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมที่แสดงว่าได้เกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วออกมา
- 7) แจ้งผลการแสดงพฤติกรรมกลับไปให้ผู้เรียนทราบเพื่อแก้ไข
- 8) ประเมินพฤติกรรม
- 9) ช่วยผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้แล้วและสามารถถ่ายโยงไปสู่สิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่

คิบเลอร์และคณะ (Kibler et al., 1974:73-74) ได้เสนอแนะหลักการในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1) การเตรียมตัวก่อนการเรียนรู้ ก่อนที่จะมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ ผู้เรียนควรมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นก่อนและผู้เรียนควรจะได้รับ การเตรียมความพร้อม (Warm-up) ก่อนว่าความรู้เดิมในเรื่องใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่

2) การจูงใจ ผู้เรียนจะเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้ามีความสนใจในเรื่องที่เรียน การเลือกเนื้อหาที่อยู่ในความสนใจของผู้เรียน การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนด กิจกรรมการเรียนรู้จะเพิ่มความสนใจใคร่รู้ให้แก่ผู้เรียน กิจกรรมหรืองานต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนทำควรมีลักษณะที่ทำให้เขารู้สึกมั่นใจว่าจะกระทำให้สำเร็จลงไปได้

3) การให้ผู้เรียนมีโอกาสเห็นพฤติกรรมปลายทางเป็นแบบอย่าง ถ้าให้ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตัวอย่างพฤติกรรมที่ถือว่าประสบผลสำเร็จ หรือน่าพอใจ จะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบพฤติกรรมนั้นตามไปด้วย

4) การตอบสนองอย่างมีชีวิตชีวา การกระทำกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียนควรเป็นเรื่องของผู้เรียนเป็นหลัก เพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการลงมือกระทำด้วยตนเองหาใช่จากสิ่งที่ผู้สอนได้กระทำไม่

5) การแนะนำ ในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้นั้นผู้เรียนควรได้รับการแนะนำช่วยเหลือจนสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้เองโดยลำพัง

6) การฝึกปฏิบัติในการเรียนการสอนนั้นผู้เรียนควรได้รับโอกาสที่จะฝึกปฏิบัติพฤติกรรมต่างๆ ที่เรียนรู้ใหม่เสมอ

7) การแจ้งผลกลับไปให้ทราบ ในการแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้งผู้เรียนควรได้ทราบผลของพฤติกรรมหรือการปฏิบัติงานของตนโดยเร็ว การให้รางวัลจะเป็นตัวเสริมแรงทำให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเช่นนี้อีก

8) การจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนควรจัดเนื้อหาวิชาจากง่ายไปหายาก หรือจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัว จากสิ่งที่ เป็นรูปธรรม ไปสู่สิ่งที่ เป็นนามธรรม เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย

9) ความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากผู้เรียนมีวิธีการและความเร็วในการเรียนแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนจะต้องช่วยผู้เรียนให้สามารถที่จะเรียนรู้ด้วยวิธีการที่ผู้เรียนถนัด

10) พฤติกรรมการสอนในชั้นเรียน ผู้สอนต้องระลึกเสมอว่า ทักษะในการกระตุ้นความสนใจ การอธิบาย การให้คำแนะนำ การใช้ตัวเสริมแรง ตลอดจนการบริหารห้องเรียน ล้วนมีผลทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพแตกต่างกัน

สเนลล์ (Snell, 1980) ได้แสดงปรัชญาในการจัดการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาสำคัญทางการศึกษาของคาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff) ว่ามีหลักการพื้นฐาน 9 ประการ คือ

1) การศึกษาจะต้องให้โอกาสในการรับประสบการณ์ ที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนา
เอกลักษณ์ตามความต้องการ ความสามารถ และศักยภาพของตนอย่างเต็มที่

2) พลังแห่งการสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่เป็นมรดกของมวลมนุษยชาติ

3) ศักยภาพในการแสดงออกย่อมมีอยู่ในเอกลักษณ์ และพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า
ที่ถูกโจลกัน

4) ประสบการณ์แห่งความสุขจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และจะช่วยให้มีความทรงจำ
ในสิ่งที่เรียนรู้ได้นาน

5) การเรียนรู้โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ด้านการดนตรีเป็นผลสืบเนื่อง
มาจากการมีส่วนร่วมในประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้

6) ดนตรีเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการทุกด้านของมวลมนุษยชาติ

7) การเรียนรู้ทฤษฎีดนตรี คือการมีส่วนร่วมโดยตรง และต่อเนื่องในประสบการณ์ตาม
แนวคิดของออร์ฟและชูลเวิร์ค (Orff-Schulwerk)

8) วิธีการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการทำซ้ำกับกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เคยได้รับการเรียนรู้
อย่างเดียวกัน

9) กระบวนการกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ เอกลักษณ์จะต้องมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนา
กระบวนการกลุ่ม

สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกระบวนการเรียนการสอน คือรูปแบบ หรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องกระทำร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ แนวคิด มโนคติ และทักษะต่างๆ

ตัวอย่าง นิยามศัพท์ คำอธิบาย ที่ยกมาพอสังเขปนี้คงไม่อาจทำให้สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่า คุณลักษณะใดที่เป็นองค์ประกอบที่แท้จริงของการสอนที่ดีเลิศมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเป็นที่พึงพอใจของผู้เรียน จริงอยู่ วิธีการ ข้อเสนอแนะและหลักการหลายอย่าง อาจมีส่วนช่วยให้อาจารย์ผู้สอนดำเนินการสอนอย่างถูกต้องเพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ เช่นการวางแผนอย่างเป็นระบบ การใช้สื่อและอุปกรณ์ต่างๆ การใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อประกอบในการจัดการเรียนการสอน การศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้สอนมีการพัฒนาดีขึ้น แต่ผลการพัฒนาอาจไม่ก่อให้เกิดการสอนที่ดีเลิศก็ได้ จึงดูเหมือนว่าน่าจะยังมิคุณลักษณะ คุณสมบัติ หรือภาวะที่แตกต่างกันระหว่างการสอนที่ดีเลิศ กับอาจารย์ ที่เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ หรือหย่อนความสามารถ (Thomas M.Sherman et al., 1987)

ความมุ่งหมายในการนำเสนอแนวคิดจากวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ต้องการให้ทราบตัวอย่าง นิยามศัพท์ คำอธิบาย ความหมายแห่งคุณลักษณะของการสอนที่ดีเลิศ โดยได้นำแนวคิดที่อธิบายคุณลักษณะที่สนับสนุนให้เกิดการสอนที่ดีเลิศในมหาวิทยาลัย มาแสดงไว้ ซึ่งสามารถสรุปได้เพียงว่าเรามีบรรทัดฐานที่จะพัฒนาการสอนให้ดีขึ้นได้อย่างไรเท่านั้น

ขอเพิ่มเติมว่า การสอนและการเรียนรู้เป็นกระบวนการ อาจเกิดขึ้นพร้อมกันหรือเกิดขึ้นโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันเลยก็ได้ การเรียนรู้ อาจเกิดจากการศึกษาจากตำราด้วยตนเอง จากประสบการณ์ จากการติดต่อสัมพันธ์กันหรือจากการครุ่นคิดพิจารณา การอธิบาย หรือ การนำเสนอเนื้อหาวิชาของอาจารย์อาจไม่ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้เลยก็ได้

การสอนและการเรียนรู้ ไม่เพียงแต่จะเป็นกระบวนการที่ต่างก็เป็นอิสระต่อกัน เท่านั้น แต่การเรียนรู้เกือบทั้งหมดยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญอีกด้วย (most learning happens casually) อิลลิช (Illich Ivan, 1971) การเรียนรู้และการสอนจึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนยากแก่การทำความเข้าใจ และหาผู้รู้จริงได้ยาก ดังนั้น พื้นฐานความเชื่อเดิมที่ว่าผู้มีความรอบรู้ทางด้านวิชาการ (มีปริญญาบัตร) มีประสบการณ์ประสบความสำเร็จในสาขาวิชาชีพ

(การผ่านงาน) ว่าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเป็นอาจารย์ทำการสอนในมหาวิทยาลัยได้ นั้น จึงเป็นความเชื่อที่ไม่น่าจะถูกต้อง ทั้งนี้ เพราะขาดการตระหนักถึงความจริงที่ว่า การสอนเป็น ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องใช้องค์ความรู้และทักษะ เฉพาะทางซึ่งจะต้องใช้เวลาในการศึกษาฝึกฝน และอบรมเช่นเดียวกับศาสตร์และศิลป์สาขาอื่นๆ ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในสาขาวิชาอื่นถ้า จะทำหน้าที่ซึ่งเกี่ยวกับการสอน หรือการถ่ายทอดวิชาการในสาขาของตนจะต้องได้รับการศึกษา ฝึกฝนและอบรมเพิ่มเติมด้านวิชาครูตามระยะเวลาที่กำหนด

2.4.5 คุณลักษณะของอาจารย์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงคุณลักษณะของครูดีไว้ 7 ประการ คือ

- 1) ปิโย ทำตนให้เป็นที่รักของศิษย์และบุคคลทั่วไป
- 2) ครุ มีความหนักแน่น มีจิตใจที่มั่นคงน่าเคารพ
- 3) ภาวนิโย เป็นผู้มีการศึกษาอบรมดี มีความรู้ดี
- 4) วัตตา มีความฉลาดในการใช้ถ้อยคำ
- 5) วจนกขโม มีความอดทนต่อถ้อยคำ
- 6) คัมภีรัง ถึงกัตตา สอนจากสิ่งที่ย่อยไปหาสิ่งที่ยาก
- 7) โนจัญญานะ นิโยชเย แนะนำสั่งสอนศิษย์ในทางที่ถูกต้อง

คิลโก (Kilko, 1970) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอลาบามา ผู้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งทางการสอนกล่าวว่า การสอนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ย่อม ขึ้นอยู่กับตัวผู้สอนเป็นสำคัญ และได้เสนอแนะเกี่ยวกับหลักปฏิบัติของครูดีไว้ 10 ข้อดังนี้ คือ

- 1) ใช้กระบวนการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูต้องพยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและจะต้องพยายามให้นักเรียนในห้องเรียนได้รู้จักกันด้วย
- 2) วางแผนการสอนร่วมกับผู้เรียน
- 3) รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของ

ผู้เรียน โดยจัดการเรียนการสอนยืดหยุ่นตามความสามารถของผู้เรียน ใช้อุปกรณ์การสอน และการสอนหลายๆ วิธี ละเว้นการสอนแบบทางเดียว

4) ทำในสิ่งที่เป็นไปได้จริงๆ มิใช่อุดมคติ การให้งาน หรือการสอน จะต้องคำนึงถึง องค์ประกอบด้านเวลาจำนวนนักเรียน ความสามารถที่แตกต่างกัน ภูมิหลังของนักเรียน อุปกรณ์ การสอน พยายามจัดการสอนให้ดีที่สุดให้เหมาะสมกับข้อจำกัดขององค์ประกอบ

5) มีความสุขใจกับการสอน ชีวิต และการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นผลพวงทำให้นักเรียนมีความสุขสบายใจไปด้วย ความสุขกับการไม่หาความรู้ของครูย่อมเป็นตัวอย่างที่ก่อให้เกิดสิ่งเดียวกันในตัวของผู้เรียนด้วย

6) สอนทักษะทั้ง 4 คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียนไปพร้อมกับเนื้อหาวิชา

7) สนใจในวิชาที่สอน ครูจะต้องคิดว่าวิชาของตนน่าสนใจและดึงดูดความสนใจมากที่สุดและตนเองก็ชอบวิชานี้อย่างแท้จริงจึงต้องการที่จะแบ่งความน่าสนใจเหล่านั้นไปยังนักเรียนด้วย

8) ทำการสอนโดยคำนึงอยู่เสมอว่าความกลัวความเขินอายและความไม่เป็นมิตรต่อกัน เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ซึ่งตรงกันข้ามกับความรู้สึกลอยล้น การยอมรับและความสุขที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ครูต้องคำนึงถึงการแสดงสีหน้า น้ำเสียงท่าทางในห้องเรียนให้นักเรียนมีความรู้สึกสบายใจ และอบอุ่นใจ

9) เข้าใจวัตถุประสงค์ของการสอน พยายามทำให้นักเรียนเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ความรู้งอกเงยขึ้น

10) ครูต้องพยายามส่งเสริมวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงมากกว่าที่จะคิดว่าเป็นงานประจำธรรมดา นั่นคือ ครูจะต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอไม่รู้จบ

ไฮท์ (High, 1988) ทำการศึกษาถึงคุณลักษณะที่สำคัญของอาจารย์ในทัศนะของนักศึกษา พบว่า คุณลักษณะที่นักศึกษาระบุว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญที่สุดของอาจารย์ที่คิดได้แก่

1) มีความรับผิดชอบต่อนักศึกษา

2) มีการเตรียมการสอนอย่างดี

- 3) มีบุคลิกภาพที่ดี
- 4) มีความยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

ไมรอน (Miron, 1985) ได้ศึกษาทัศนะของอาจารย์ชาวอิสราเอลเกี่ยวกับคุณลักษณะ
ศาสตราจารย์ที่ดีพบว่า ศาสตราจารย์ที่ดีในทัศนะของอาจารย์ชาวอิสราเอลควรมีคุณลักษณะดังนี้

- 1) มีความสามารถในการกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น
- 2) มีความสามารถในการพัฒนากระบวนการในการสร้างความคิด
- 3) มีการเตรียมการสอนและการจัดการสอน
- 4) มีความสนใจต่อปัญหาของนักศึกษา
- 5) มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ
- 6) มีความสามารถในการศึกษาวิจัย
- 7) มีความรู้ในวิชาที่ทำการสอน
- 8) มีวิธีการสอนที่น่าสนใจ
- 9) มีการแสดงความคิดเห็นที่แจ่มแจ้ง
- 10) มีความเป็นมิตรกับนักศึกษา
- 11) มีความเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือนักศึกษา
- 12) มีความเชี่ยวชาญในการพูด
- 13) มีอารมณ์ขัน
- 14) มีความยืดหยุ่น
- 15) มีบุคลิกลักษณะที่ดี

เมอร์เรย์ (Murray, Harry G., 1984) ได้กำหนดคุณลักษณะของครูดีไว้ดังนี้

- 1) มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา
- 2) มีความเอื้ออาทรต่อนักศึกษา
- 3) มีความสามารถในการกระตุ้นความสนใจของนักศึกษา

- 4) มีความสามารถในการอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง
- 5) มีความกระตือรือร้นในการสอน
- 6) มีความสามารถในการกระตุ้นนักศึกษาให้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน
- 7) ให้โอกาสนักศึกษาในการเข้าพบเพื่อขอคำปรึกษา
- 8) มีความยุติธรรมในการตัดสินผลการเรียน
- 9) มีการเตรียมการสอนและการจัดการสอน
- 10) มีความสามารถในการพูดต่อที่ชุมชน
- 11) มีความสามารถในการกระตุ้นนักศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

แซนเดอร์ส (Sanders, 1981) ได้ทำการศึกษาทศนะเกี่ยวกับบทบาทในการสอนระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของศาสตราจารย์ที่ได้รับรางวัลดีเด่นด้านการสอนโดยวิธีการสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ 10 ท่านที่ทำการสอนในสถาบันอุดมศึกษามลรัฐคอนเนตทิคัตซึ่งได้รับรางวัลดีเด่นทางการสอน จากการเสนอของคณาจารย์และคณะผู้บริหาร โดยเปรียบเทียบกับผู้ที่ได้รับรางวัลซึ่งเสนอโดยคณบดี นักศึกษา หัวข้อที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- 1) ทศนะของศาสตราจารย์ต่อบทบาทด้านการสอน
- 2) ทศนะของนักศึกษา และ
- 3) ทศนะเกี่ยวกับพลวัตรด้านการเรียนการสอนในชั้นเรียนทั้งในระดับวิทยาลัยและ

มหาวิทยาลัย

พบว่า ศาสตราจารย์ที่ได้รับรางวัลดีเด่นทางด้านการสอนจะมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

5 ประการ คือ

- 1) อุทิศชีวิตให้แก่การศึกษา
- 2) ให้ความสำคัญต่อหน้าที่ด้านการสอนและปฏิบัติหน้าที่ด้านการสอนอย่างดียิ่ง
- 3) มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในงานด้านวิชาการของตน
- 4) มีความสามารถในการจัดการสอนในห้องเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม
- 5) มีความสามารถในการก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาและเพื่อนร่วมงาน

และยังพบว่ามีคุณสมบัติอื่นๆ อีกเช่น

- 1) มีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในหลักทฤษฎีที่นำมาใช้ในการสอน
- 2) บรรลุจุดสุดยอดหรือวุฒิภาวะทางการสอนแล้ว
- 3) ยอมรับผลงานทางวิชาการ หรือการค้นคว้าวิจัยเป็นแหล่งในการเพิ่มพูนความรู้ที่จะ

นำไปใช้ในการสอน

- 4) มีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงธรรมชาติและความต้องการของนักศึกษา

5) นำประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับในวัยเด็กไปใช้ในการสอน (มีศาสตราจารย์หลายท่านทำการสอนโดยเลียนแบบวิธีสอนของครูที่ตนประทับใจว่าสอนดีที่สุด ซึ่งเป็นกระบวนการของจิตใต้สำนึกอย่างหนึ่ง)

คุณลักษณะของการสอนอย่างยอดเยี่ยม ที่ทำให้ศาสตราจารย์เหล่านั้นได้รับรางวัลมี 5 ประการ คือ

- 1) มีการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้
- 2) ให้นักศึกษามีส่วนในการประเมินผลการเรียนของตนเอง
- 3) มีพรสวรรค์ในการสอนโดยวิธีธรรมชาติผสมผสานกับการทำงานขณะที่ทำการสอน
- 4) มีความสามารถในการผสมผสานบทบาทของศาสตราจารย์ทั้งในฐานะครู และบุคคล

ธรรมดา

- 5) รักษาความสมานฉันท์

เป้าหมายหลักของสถาบันอุดมศึกษา คือความเป็นเลิศทางการสอน แต่วิธีการในการพัฒนาส่งเสริมที่จะก่อให้เกิดความเป็นเลิศ นั้น ยังขาดความชัดเจน โยคัม และ จิมป์สัน (Yoakan and Simpson, 1948) กล่าวว่า คุณสมบัติที่เป็นเลิศของครูคือความสามารถในการสร้างความก้าวหน้าให้กับนักศึกษา เดวิดสันและบลัทท์ (Davidson & Blatt, 1982) เห็นว่าความเป็นเลิศคือความสามารถในการปรับเทคนิควิธีและพฤติกรรมการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถของนักศึกษา

เซอร์แมนและคณะ (Sherman et al., 1987) ได้ศึกษาเพื่อค้นหาความเป็นเลิศในการสอนระดับมหาวิทยาลัย โดยการสำรวจจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วสรุปคุณสมบัติที่แสดงถึงความเป็นเลิศทางด้านการสอนในระดับมหาวิทยาลัยไว้ 5 ประการ คือ

1) ความกระตือรือร้น (Enthusiasm) ซึ่งปรากฏทางบุคลิกลักษณะ เช่นการมีน้ำเสียง สายตา สีหน้าท่าทางในการสอนที่เร้าความสนใจ มีความสนใจและมีความรอบรู้ในวิชาที่ตนสอน อย่างลึกซึ้ง ความสนใจในวิชาที่สอน และความกระตือรือร้น เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดที่ช่วยในการสร้างความคิดให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษา มูเซลลา และรัสช์ (Musella and Rusch, 1968)

2) ความชัดเจน (Clarity) หมายถึงความเชี่ยวชาญในการสอน สามารถอธิบายแนวคิดต่างๆ ได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจนและมีประสิทธิภาพจนนักศึกษาเกิดความเข้าใจโรเซ็นไชน์และเพอร์สท์ (Rosenshine & Furst, 1973) ได้ให้คำจำกัดความง่ายๆว่าหมายถึงความสามารถทำให้เกิดความชัดเจนง่ายแก่การเข้าใจ บลาย (Blai, 1975) สำรวจทัศนะของนักศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา และอาจารย์ว่า คุณสมบัติข้อใดที่สร้างความเป็นเลิศทางด้านการสอนพบว่า ความสามารถอธิบายอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุด

3) การเตรียมการสอนและการจัดการสอน (Preparation and Organization) การเตรียมการสอนหมายถึง การเตรียมกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้ในการสอน เพื่อให้การดำเนินการสอนในแต่ละบท เป็นไปตามแผนการสอน ส่วนการจัดการสอนนั้นหมายถึง การจัดระเบียบโครงสร้าง เนื้อหาวิชา การเตรียมการสอนและการจัดการสอนอยู่ในหัวข้อเดียวกัน ในกรณีที่ผู้สอนมีสื่อ วัสดุและอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นสำหรับการสอน แต่ถ้าขาดการจัดการ การสอนก็จะขาดประสิทธิภาพ ความสำเร็จของการสอนจึงขึ้นอยู่กับ การเตรียมการสอน และการจัดอุปกรณ์การสอน กัสกีและอีสตัน (Guskey and Easton, 1983) กล่าวว่า การเตรียมการสอน การจัดการสอนเป็นองค์ประกอบของความเป็นเลิศทางด้านการสอน

4) การกระตุ้นความสนใจ (Stimulating Interest) การกระตุ้นความสนใจและความคิดเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของบรมครู บริวเวอร์และบริวเวอร์ (Brewer and Brewer, 1970) พบว่า กลุ่มนักศึกษา อาจารย์ ผู้บริหารได้จัดระดับการสอนเนื้อหาวิชาที่เร้าความสนใจไว้ในระดับสูงสุดของการสอนระดับอุดมศึกษา ฮอฟแมน (Hoffman, 1963) อ้าง

ทักษะของนักการศึกษาเกี่ยวกับการกระตุ้นความคิดและความสนใจว่าเป็นตัวกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น และก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ซึ่งเป็นการสนับสนุนทักษะที่ว่า ครูที่มีความสามารถในการกระตุ้นความสนใจจะช่วยให้ นักศึกษาพัฒนาทักษะด้านความคิด

5) ความรู้ (Knowledge) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือความรู้ในเนื้อหาวิชาและความรักในเนื้อหาวิชา ครูต้องมีความรอบรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างลุ่มลึกและมากกว่าที่ปรากฏในคู่มือหรือตำรา มีความชื่นชมในเนื้อหาวิชาที่สอนและมีความปรารถนาอย่างจริงใจในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ คีกอล (Kegal, 1964) กล่าวว่า ความรู้ทั้งมวลมีปฏิสัมพันธ์ร้อยรัดซึ่งกันและกัน ครูที่ดีจะสามารถทำให้ความรู้มีความหมาย โดยการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์นั้นอย่างชัดเจน ภาพและมอร์สเทน (Gaff & Morstain, 1978) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา นักศึกษามีความเห็นว่ ศาสตราจารย์ทั้งหลายควรพัฒนาการสอนโดยสัมพันธ์เนื้อหาวิชากับความสนใจของนักศึกษาและเพิ่มพูนความรู้ในวิชาที่สอน

6) ประสบการณ์ (Experience) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเลิศ ในการสัมภาษณ์อาจารย์มหาวิทยาลัยต่างระบุว่าประสบการณ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการบรรลุความเป็นเลิศ อาจารย์เกือบทั้งหมดพบว่า ตนมีการพัฒนาเป็นอาจารย์ที่ดีในขณะที่มีประสบการณ์ทางการสอนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม อาจารย์ที่ให้สัมภาษณ์ไม่อาจบ่งชี้เหตุผลว่าตนเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิควิธี และความสามารถทางการสอนในช่วงเวลาไหน

อาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะของอาจารย์ที่ดีเลิศนั้นมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของอาจารย์ชั้นเยี่ยมแต่ละคน แต่คุณลักษณะบางประการซึ่งมีอยู่ในตัวอาจารย์ผู้สอนที่ยอดเยี่ยมเสมอ คือความกระตือรือร้น ความมุ่งมั่นในการสอน มีการเตรียมการสอน และการจัดการสอนที่ดี สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรักในองค์ความรู้และสามารถสร้างความประทับใจและความศรัทธาในตัวอาจารย์ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

2.4.6 บทบาทและหลักจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษา

ในกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์นอกจากจะมีบทบาทในฐานะที่เป็นผู้สอนแล้วยังมีบทบาทอื่นๆ อีกเช่นเป็นอาจารย์สอนซ่อมเสริม เป็นนักวิจัยเป็นนักวางแผนด้านหลักสูตรและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา บทบาทที่เด่นชัดที่สุด รองจากการเป็นผู้สอนคือการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในอนุบทนี้จึงขอนำบทบาทและหลักจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษามาแสดงไว้พอสังเขป ดังนี้

คณะศึกษาศาสตร์ (2538) (อ้างในละเอียดและคณะ, 2529) กล่าวถึงหลักจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษาไว้ดังนี้

- 1) อาจารย์ที่ปรึกษาต้องคำนึงถึงสวัสดิภาพของนักศึกษา ไม่ทำการใดๆ ที่จะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่นักศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม
- 2) รักษาข้อมูลส่วนตัวของนักศึกษาไว้เป็นความลับ ในกรณีอาจารย์ที่ปรึกษาต้องปรึกษากับเพื่อนร่วมงานเพื่อหาทางช่วยเหลือนักศึกษา จะต้องปกปิดหลักฐานแสดงตัวนักศึกษา เช่น ชื่อ สกุล ที่อยู่ บิดา-มารดา
- 3) ถ้าต้องการนำข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษาไปเผยแพร่ เช่น นำไปยกตัวอย่างประกอบในการอบรมหรือนำไปประกอบการเขียนบทความจะต้องตัดหลักฐานแสดงตัวนักศึกษาผู้นั้นออก
- 4) ต้องพยายามช่วยเหลือนักศึกษาจนสุดความสามารถ ถ้าหากเกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ต้องแนะนำนักศึกษาไปรับบริการจากบุคลากรอื่นเช่น อาจารย์แนะแนว นักกฎหมาย หรือจิตแพทย์
- 5) ในกระบวนการให้คำปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์บุคคลหรือสถาบันอื่นให้นักศึกษาฟังในทางที่จะก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือแตกร้างกับบุคคลหรือสถาบันนั้น
- 6) อาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องยึดมั่นในคุณธรรม ศีลธรรม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักศึกษา เพื่อให้ นักศึกษามีความศรัทธาและเชื่อมั่น

บอสตัพและมัวร์ (Bostaph & Moore, 1980) (อ้างในละเอียดและคณะ, 2529) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่หลักของอาจารย์ที่ปรึกษาไว้ 5 ประการ คือ

- 1) แนะนำนักศึกษาให้เลือกแผนการเรียน ที่ตรงกับความต้องการ และความสนใจของนักศึกษา
- 2) ให้คำปรึกษาและนำเกี่ยวกับกฎ ระเบียบต่างๆ ของสถาบัน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิชาที่เปิดสอน และแผนการเรียนในแต่ละสาขาวิชา
- 3) แนะนำช่วยเหลือเพื่อให้การเรียนของนักศึกษามีประสิทธิภาพเช่นวิธีการในการสอบ การเรียน การอ่านเร็ว การกระตุ้นตัวเอง
- 4) ช่วยเหลือนักศึกษาให้มีพัฒนาการในทุกๆ ด้าน เข้าใจความรู้สึก และความต้องการของนักศึกษา แนะนำช่วยเหลือนักศึกษาในการแก้ไขปัญหา
- 5) แนะนำนักศึกษาให้มีการวางแผนระยะยาวเพื่ออนาคตของนักศึกษาเช่นการวางแผนด้านอาชีพ หรือการศึกษาต่อ

บราวน์และเครเกอร์ (Brown and Krager, 1985) ได้กล่าวถึง หลักจรรยาบรรณ และบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาไว้ดังนี้

- 1) ความเป็นอิสระ (Autonomy) อาจารย์ที่ปรึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักศึกษา อาจารย์ต้องยึดหลักของความอิสระให้อิสระแก่นักศึกษาในการตัดสินใจเลือกวิชาเรียน นักศึกษาบางคนอาจมีความรู้ไม่พอที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง บางคนต้องการคำแนะนำบางคนต้องการมากกว่านั้น ทฤษฎีพัฒนาการกล่าวว่า นักศึกษาบางคนต้องการความช่วยเหลือมากกว่าคนอื่น บางคนต้องการความช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้นแตกต่างกันไปตามระดับของการพัฒนาทางวิชาชีพที่ได้รับเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการให้อิสระแก่นักศึกษาอย่างเต็มที่ อาจไม่ใช่อิสระอย่างแท้จริงก็ได้เพราะการให้อิสระกับนักศึกษามากเกินไปอาจเป็นการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบของอาจารย์ ผลที่ได้รับอาจทำให้นักศึกษาพึ่งตนเองไม่ได้ การใช้หลักอิสระควรใช้เมื่อนักศึกษามีความพร้อม ไม่ว่าจะเป็นการเลือกวิชาเรียน หรือเลือกหัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ก็ตาม จุดหมายสูงสุดคือนักศึกษาจะต้องตระหนักในคุณค่าอาจารย์ที่ปรึกษา แต่ไม่จำเป็นที่จะผูกมัดตัวเอง ว่าจะต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเสมอไป

2) การไม่ประพฤติด (Nonmaleficence) อาจารย์ที่ปรึกษาอาจสร้างปัญหาให้กับนักศึกษาได้ทั้งที่เกิดจากความตั้งใจและไม่ตั้งใจ ตัวอย่างเช่นการผลักดันนักศึกษาให้เรียนวิชาที่นักศึกษาไม่มีความพร้อมหรือการชักจูงนักศึกษา(ภาคพิเศษ) ให้ลาออกจากงานมาเป็นนักศึกษาภาคปกติ โดยไม่ทราบถึงภาระหรือสถานะทางการเงินของนักศึกษาอาจทำให้เกิดปัญหาได้ การวางแผนการเรียนเพื่อให้นักศึกษาใช้เวลาในการเรียน การทำรายงานการวิจัยอย่างเต็มที่อาจมีผลทำให้นักศึกษาขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว หรือขาดพัฒนาการด้านอื่นๆ ตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดเกิดจากความไม่รู้หรือความไม่ตั้งใจมากกว่าเกิดจากความตั้งใจของอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าว อาจารย์ที่ปรึกษาจำเป็นต้องรู้ความต้องการของนักศึกษา ต้องรู้ข้อจำกัดด้านเวลาและขีดความสามารถของนักศึกษา ต้องช่วยนักศึกษาให้รู้ข้อจำกัดของตนเองและต้องรู้ข้อเด่นและข้อด้อยของนักศึกษา การที่นักศึกษาสามารถทำงานได้โดยไม่ต้องอาศัยอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นเรื่องยาก แต่ถ้าทำได้ถือว่าเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดที่นักศึกษาจักพึงได้รับการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

3) ความเมตตา (Beneficence) อาจารย์ที่ปรึกษามีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างสวัสดิภาพแก่นักศึกษา โดยมีบทบาทช่วยเหลือนักศึกษาในการเลือกวิชาเรียน การวางแผนการเรียน การจ้างงานที่ได้รับมอบหมาย ให้ข่าวสารความรู้ ที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา เปรียบเทียบมาตรฐานทางวิชาชีพและข้อกำหนดทางการศึกษากับจุดมุ่งหมายส่วนตัวของนักศึกษา คว่านักศึกษาต้องปรับตัวให้เข้ากับข้อกำหนดหรือปรับข้อกำหนดให้เข้ากับนักศึกษาได้อย่างไร อาจารย์ที่ปรึกษาต้องมีความเข้าใจในตัวนักศึกษา อาจไม่จำเป็นที่จะให้คำแนะนำนักศึกษาในปัญหานอกเหนือไปจากเรื่องวิชาการ แต่อาจารย์จำเป็นต้องรู้ถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชีวิตส่วนตัวของนักศึกษา กับชีวิตทางด้านการศึกษา องค์ประกอบสำคัญที่อยู่ระหว่างบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษา และความเมตตาคือเวลาและความสามารถ อาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องให้เวลากับงานของภาควิชาหรืองานของสถาบัน งานด้านการพิมพ์หรือการแก้ไขปัญหาในการบริหารของมหาวิทยาลัย ยิ่งกว่านั้นอาจารย์มีทักษะในเรื่องของบุคคลและทักษะในการให้การแนะนำไม่เท่ากันซึ่งเป็นข้อจำกัดต่อบทบาทในการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

4) ความเป็นธรรม (Justice) อาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องปฏิบัติต่อนักศึกษา ด้วยความเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก องค์ประกอบที่สำคัญของการให้คำปรึกษาด้วยความเป็นธรรมได้แก่ นักศึกษาสามารถพบได้ การอุทิศเวลา การให้ความสนใจต่อนักศึกษา นักศึกษาอาจมีรูปร่างหน้าตา ความสนใจ แรงจูงใจ และศักยภาพไม่เท่ากัน ปัญหาที่คืออาจารย์จะให้เวลากับนักศึกษาที่มีความแตกต่างกัน เมื่อนักศึกษาคนหนึ่งมีความคิดสร้างสรรค์แรงกระตุ้น มีความสนใจปัญหาทางวิชาการ และการวิจัยเช่นเดียวกับตน ส่วนอีกคนหนึ่งงุ่มง่าม มีความคิดใหม่ๆ น้อย และมีความสนใจที่แตกต่างจากตนให้เท่ากันได้อย่างไร เพราะโดยธรรมชาติแล้วอาจารย์คงเอาใจใส่นักศึกษาที่มีความน่าสนใจมากกว่า

5) ความซื่อสัตย์ (Fidelity) ความซื่อสัตย์เกี่ยวข้องกับบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นพิเศษ ในบางครั้ง อาจารย์ที่ปรึกษา ถึงแม้ไม่ได้เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำแต่ก็เป็นผู้ที่คอยให้กำลังใจ นักศึกษาต้องการกำลังใจในการสอบพิสดาร การเสนอเค้าโครงวิทยานิพนธ์และการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ หน้าที่ของอาจารย์คือหาทางให้นักศึกษาประสบความสำเร็จ ถึงแม้นักศึกษาจะต้องยืนอยู่ด้วยลำแข้งของตน แต่การได้รับข้อเสนอแนะ การกระตุ้นและกำลังใจจากอาจารย์ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาไม่ว่าจะจบลงเมื่อนักศึกษาเรียนจบวิชาตามข้อกำหนด นักศึกษายังต้องการกำลังใจ การพบปะและรับฟังข้อคิดเห็นในการทำวิทยานิพนธ์จากอาจารย์ที่ปรึกษา

การให้คำปรึกษา เป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง ที่มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษา (Advisor) กับนักศึกษาผู้รับคำปรึกษา (Advisee) ดังนั้น ถ้าจะกล่าวถึงเฉพาะบทบาทหน้าที่ และจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยไม่ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่และหลักจรรยาบรรณของนักศึกษาผู้รับคำปรึกษา จะทำให้ขาดความสมบูรณ์ไป จึงนำบทบาทหน้าที่ และจรรยาบรรณของนักศึกษาผู้รับคำปรึกษา (Advisee) มาสรุปไว้ ดังนี้

1) เปิดเผยให้อาจารย์ทราบความสนใจของตน พยายามบรรลุจุดมุ่งหมายในการเรียน ขอมรับการคิดเห็นของอาจารย์ แสวงหาความรู้ที่จำเป็นต่อการตัดสินใจ มีความรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพของตนเอง

2) หลีกเลียงความเป็นอิสระจนเกินไป หลีกเลียงการใช้เวลา และความพยายามที่มากเกินไป ควรยึดหลักของความพอดี

3) แสวงหาจุดร่วมในเรื่องความรู้ข่าวสาร ความสนใจและจุดมุ่งหมายมีความพยายามร่วมกัน มีบทบาทในการสืบค้น การฟัง และการตัดสินใจ มีส่วนร่วม และสนับสนุนในเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน

4) แสดงออกถึงการยอมรับในความคิด และให้การยอมรับนับถือในตัวของอาจารย์ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

5) มีความซื่อสัตย์ และการพบปะติดต่อกันโดยเปิดเผย สนับสนุนการตัดสินใจร่วมกัน ดำเนินการตามข้อตกลง

สรุปว่า อาจารย์ที่ปรึกษาที่มีบทบาทหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ

1) ให้คำแนะนำและช่วยเหลือนักศึกษาในการตัดสินใจเลือกแผนการเรียน วิชาเรียนที่เหมาะสมกับความถนัด ความสามารถ ศักยภาพของนักศึกษา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแนะนำแก่นักศึกษาในด้านอื่นๆ เท่าที่สามารถกระทำได้

2) เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ภารกิจสำคัญที่สุดของนักศึกษาที่เรียนจบวิชาพื้นฐานตามข้อกำหนด(Required Course Work) แล้ว คือการนำเสนอวิทยานิพนธ์ภายในระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ ปัญหาของนักศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ ก็คือไม่สามารถทำเสร็จตามกำหนด (Zuber-Skerritt, O., Nick Night, 1986) ซึ่งเกิดจากการที่นักศึกษาเลือกหัวข้อในการทำวิทยานิพนธ์ยากเกินไป ขาดความรู้ ขาดเทคนิควิธีในการทำวิทยานิพนธ์ และที่สำคัญก็คือไม่ได้รับความปรึกษาแนะนำที่ดีพอ

สภาวิจัยทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมของอังกฤษ (SERC, 1983) ระบุปัญหาหลักที่ทำให้ให้นักศึกษาไม่สามารถทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จตามกำหนดไว้ 4 ข้อ คือ

1) นักศึกษาเริ่มต้นทำวิทยานิพนธ์ช้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดปัญหา การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2) นักศึกษาเน้นความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์จนเกินไป

- 3) เบี่ยงเบนจากปัญหาหลักในการทำวิทยานิพนธ์ เช่น อ่านวรรณกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์
- 4) การวางแผนไม่ดีทำให้การรวบรวมข้อมูลไม่สมบูรณ์ เช่น ในการจดบันทึกอ้างอิงหรืออื่นๆ

ปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ถ้าหากอาจารย์ที่ปรึกษาจะได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ซึ่ง SERC (1983) ได้ให้แนวปฏิบัติในการทำหน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไว้ดังนี้

- 1) จัดพิมพ์แนวปฏิบัติในการให้คำปรึกษาของภาควิชา
- 2) ตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาที่เหมาะสมกับนักศึกษา
- 3) จัดหาคู่มือในการทำวิทยานิพนธ์ให้นักศึกษาอ่านก่อนที่จะลงมือทำวิทยานิพนธ์
- 4) มีการพบปะระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ
- 5) ควรมีการซักซ้อมก่อนนำเสนอวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์ อาจารย์ที่ปรึกษามีบทบาทในการช่วยเหลือนักศึกษาได้หลายอย่าง นับตั้งแต่ การให้ความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีในการทำวิทยานิพนธ์ ไปจนถึงการสังเคราะห์ และการสำรวจวิจารณ์ อาจารย์ต้องมีวิธีการกระตุ้นนักศึกษาให้บรรลุวิธีการในการสังเคราะห์ด้วยตนเอง และกระตุ้นนักศึกษาให้ทุ่มเทความพยายามในการสำรวจแนวคิดข้อเขียนของวรรณกรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่จะทำวิทยานิพนธ์ ในช่วงแรกต้องดำเนินการวิจารณ์ควรรับสำรวจแนวคิดและความสามารถในการแสดงออกของนักศึกษา แล้วร่วมกันหาทางเลือกในการประเมินข้อเขียน และปัญหาที่รวบรวมได้ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องซึ่งอาจมีผลต่อการทำวิทยานิพนธ์หาวิธีที่ช่วยให้เกิดความคิดและความมั่นใจว่าจะสามารถทำงานให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานจะต้องอยู่ในกรอบที่กำหนด มีการสนทนาแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เหนืออื่นใด อาจารย์และนักศึกษาต้องมีความเชื่อมั่น เคารพในความคิดเห็นของกันและกัน

ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการทำงานร่วมกันระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ คือการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการศึกษาของนักศึกษา เป็นช่วงที่นักศึกษาเกิดความเครียดและมีการทุ่มเทความพยายามอย่างสูง เป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาเฝ้ารอคอยความสำเร็จ และการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมแห่งบัณฑิต อาจารย์ต้องคอยให้กำลังใจ เมื่อนักศึกษาสามารถผ่านการสอบ อาจารย์ควรแสดงความปลื้มปิติ ชื่นชมกับความสำเร็จของนักศึกษา ด้วยความจริงใจ

การทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาจากระยะแรกที่เริ่มทำวิทยานิพนธ์ จนทำวิทยานิพนธ์เสร็จ นำเสนอและผ่านการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย แท้จริงแล้วเป็นกระบวนการในการพัฒนาคุณลักษณะ 4 อย่างให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษา นั้น คือ

- 1) การพัฒนาตนเอง
- 2) การซึมซับเอาแนวคิดที่มีประโยชน์ของคนอื่นจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- 3) การผสมผสานความสามารถของตนกับความรอบรู้ทางด้านวิชาชีพ
- 4) การพัฒนาด้านจิตใจ

คุณลักษณะเหล่านี้ คือองค์ประกอบที่จะช่วยในการพัฒนาคนให้สามารถบรรลุคุณภาพทางการศึกษา สู่ความเป็นบัณฑิต หรือความเป็นผู้รู้นั่นเอง

2.4.7 การประเมินผล

การประเมินผล (Evaluation) หรือการประเมินค่า การประมาณค่า (Assessment) หมายถึงการนำข้อมูล (Data) ที่ได้จากการตรวจสอบ (Inspection) การสำรวจ (Survey) การทดสอบ (Test) การสืบค้น (Investigation) การทดลอง (Trial) หรือ การวัดผล (Measurement) โดยใช้เครื่องมือ (Instrument) มาทำการประเมินค่า (Assessment) จัดลำดับ (Rating) หรือประเมินผล (Evaluation) เพื่อค้นหาความหมายหรือแปลความหมาย (Interpretation) โดยอาศัยเกณฑ์ที่กำหนดไว้ มีผู้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ เช่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2505: 502) การประเมินหมายถึง การกะประมาณค่า หรือราคา เท่าที่ควรจะเป็น ประเมินราคา หรือกะประมาณผล เช่น การประเมินผลการศึกษา หรือการประเมินผลการสัมมนา

วิระพล สุวรรณันต์ (2531) กล่าวว่า การประเมินผลคือการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริง (Actual Results) กับผลที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2526 : 34) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่มุ่งตอบคำถามว่าคืออย่างไร การประเมินจึงมีความหมายเป็น 2 นัย คือ

- 1) การตัดสินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
- 2) กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ (Information) เพื่อช่วยในการตัดสินใจ

อัลคิน (Alkin, 1972) กล่าวว่า การประเมินผลหมายถึงกระบวนการของการกำหนดขอบเขตของการตัดสินใจเลือกข้อมูลที่เหมาะสม วิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนการเขียนรายงานสรุปข้อมูล เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ใช้เป็นแนวทางในการเลือกทางปฏิบัติต่างๆ

โครนบาค (Cronbach, 1973) กล่าวถึงการประเมินว่าหมายถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

โพซาวัค (Posavac, 1980) ให้ความหมายของการประเมินผลว่าหมายถึงกระบวนการ ที่เกี่ยวกับการหาข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อใช้ในการพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

- 1) ความสอดคล้องกับเกณฑ์หรือมาตรฐาน
- 2) ความแตกต่างกับเกณฑ์หรือมาตรฐาน
- 3) ถ้ามีความแตกต่าง สามารถระบุข้อบกพร่องได้หรือไม่

สเทค (Stake, 1973) ให้ความหมายการประเมินผลว่า หมายถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ คือ

- 1) กำหนดเป้าหมายและจุดหมาย ว่าอะไรคือสภาพที่ต้องการ
- 2) เก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดกระทำ ว่าสภาพที่เป็นจริงคืออะไร
- 3) เปรียบเทียบสภาพเป็นจริงกับสภาพที่ต้องการว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างกัน
- 4) ตัดสินผลการเปรียบเทียบในข้อ 3)

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1973) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการพรรณนา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดเตรียมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจในการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการต่อไป

ทาบ (Taba, 1962 : 312) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการตัดสินใจ และตัดสินใจคุณค่าในการบรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ไทเลอร์ (Tyler, 1950) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการในการเปรียบเทียบ ข้อมูลที่ได้จากการกระทำหรือสิ่งที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

รอตเธ็น และแซนเดอร์ (Wrothen and Sanders, 1973) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการพิจารณาให้คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของผลผลิต วิธีการ จุดมุ่งหมาย ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

ในการวัดหรือประเมินผลนั้น นักจิตวิทยา และนักการศึกษา มีความสนใจในปัญหา 2 ประการ คือ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2529)

- 1) ใครจะสามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งทราบจากการวัดความสามารถ หรือสมรรถภาพของคน แบ่งเป็นการวัดความถนัด (Aptitude) และการวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement)
- 2) ใครจะทำอะไรต่อไปอย่างไร ทราบได้จากการวัดบุคลิกภาพ(Personality) ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาในเรื่อง

- (1) บุคลิกลักษณะ (Characters)
- (2) การปรับตัว (Adjustment)
- (3) สภาพทางอารมณ์ (Temperament)
- (4) ความสนใจ (Interests)
- (5) ทักษะ (Attitude)

สรุปแล้ว การวัดหรือการประเมินผลโดยทั่วไปจะเน้นใน 3 ด้าน คือ

- 1) สติปัญญาหรือความถนัด (Intelligence or Aptitude) การวัดความสามารถทางสมอง สติปัญญา และความถนัด
- 2) ผลสัมฤทธิ์ (Achievement) การวัดความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับ ที่ยังคงสภาพอยู่ในขณะที่ทำการวัด
- 3) การปรับตัว(Adjustment) การวัดบุคลิกภาพด้านอารมณ์และทัศนคติ

นิตา ชูโต (2531) กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ (Approach) การประเมินมีหลายรูปแบบ แต่ละแบบมีแนวคิดทฤษฎีเหตุผลในการประเมินแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละ

ละบุคคล กลุ่มอาชีพ และการตอบสนองต่อสภาพของปัญหา ซึ่งทุกรูปแบบล้วนมีข้อจำกัด จุดด้อย จุดเด่น และสาระัตถะประโยชน์แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับแนวคิด ทฤษฎี ประเด็นปัญหา วิธีการใช้ รูปแบบต่างๆ เป็นเพียงแนวคิดซึ่งผู้ประเมินย่อมสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524: 35-41) ได้สรุปรูปแบบในการประเมินไว้ 3 รูปแบบคือ

1) การประเมินเชิงสำรวจมีลักษณะคล้ายคลึงกับการวิจัยโดยการสำรวจสิ่งต่างๆ ที่จะช่วยในการประเมินเช่นการวิเคราะห์โครงการเพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมาย และกิจกรรม การวิเคราะห์เอกสารเป็นวิธีการหลักที่ใช้ในการประเมิน โดยอาศัยการสำรวจ จากความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2) การประเมินเชิงทดลอง เป็นการประเมินโดยอาศัยแบบการทดลองในการวิจัยเชิงทดลอง แบบทดลองที่ใช้ในการประเมินนิยมแบบที่กลุ่มตัวอย่างมีกลุ่มเดียว แล้วศึกษาผลที่เกิดขึ้น โดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้จากการทดลองครั้งแรกและครั้งหลัง

3) การประเมินแบบอื่นๆ ที่ผู้ประเมินสามารถเลือกใช้ตามความเหมาะสมเช่นแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler's Model) แบบการตัดสินใจคุณค่าตามแนวคิดของสเทค (Stake's Model) แบบที่ช่วยในการตัดสินใจซึ่งมีหลายแบบได้แก่แบบของอัลคิน (Alkin's Model) แบบเวลช์ (Welch's Model) แบบแฮมมอนด์ (Hammond's Model) และแบบยึดตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model) การประเมินแบบยึดตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม มีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ

1) การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมหรือบริบทของโครงการเพื่อรวบรวมเหตุผลสำหรับกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจความเหมาะสมของโครงการต่างๆ

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินส่วนประกอบของกระบวนการหรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจ

4) การประเมินผลผลิต(Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อวัดผลสำเร็จของโครงการ โดยการเปรียบเทียบผลที่ได้กับเกณฑ์มาตรฐานสมบูรณ์(Absolute Criteria) หรือเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์(Relative Criteria)ที่กำหนดไว้แล้วแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยข้อมูลจากการประเมินสภาพแวดล้อม บัณฑิตเบื้องต้น กระบวนการประกอบ

2.4.8 การประเมินการสอน

การประเมินการสอน(Evaluation of Teaching)เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้สำหรับตรวจสอบประสิทธิภาพของการสอน การประเมินการสอน (Evaluation of Teaching) เป็นการประเมินกระบวนการซึ่งแตกต่างกับการประเมินผู้สอน (Assessment of Teacher) ที่เป็นการตรวจสอบประเมินบุคลากร (Elton,1984) การประเมินการสอนประสิทธิภาพของการสอนจะประเมินจากผล 4 อย่างที่ได้รับจากการสอน (Wexley and Yukl, 1984) คือ

- 1) ปฏิบัติการต่อการสอนของนักศึกษา
- 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา
- 3) ความสามารถของนักศึกษาในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์
- 4) ผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนของการลงทุน

การประเมินการสอน ผู้สอนอาจทำการประเมินตนเอง ผู้ร่วมงาน หรืออาจารย์ด้วยกัน หัวหน้าภาควิชา หรือนักศึกษาเป็นผู้ประเมินก็ได้ (Miller, 1977) เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องทำการประเมินการสอนมี 3 ประการ คือ

- 1) ผู้สอนมีภาระหน้าที่ในการขยายพรมแดนแห่งความรู้ ทำการเผยแพร่ความรู้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม
- 2) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบในการพิจารณาของผู้บริหาร
- 3) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาการสอน

เพื่อให้การประเมินการสอนมีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้ (Reliability) ควรประเมินทั้งระบบ คือมีการประเมินด้านต่างๆ ดังนี้ (บุญชม, 2530: 42-54)

- 1) การประเมินที่ตัวบั่น คือการประเมินเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ
- 2) การประเมินกระบวนการคือการประเมินด้านการดำเนินการสอนซึ่งได้แก่เหตุการณ์ที่ทำการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์การสอนต่างๆ
- 3) การประเมินผลผลิตคือการประเมินจากผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน นั่นคือการประเมินผลการเรียน นั่นเอง

รูปแบบการประเมินที่เกี่ยวข้องกับการสอน (เทียมจันทร์ ม.ป.ป.26-36) เช่น

- 1) รูปแบบของโครนบาค (Cronbach, 1973)

การประเมินตามแนวคิดของโครนบาค คือการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อประกอบในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษาซึ่งโครงการอาจจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน คำแนะนำที่แจกจ่ายให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตาม การทดลองทางการศึกษา จุดมุ่งหมายของการประเมินแยกเป็น 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อปรับปรุงรายวิชา (Course Improvement) เพื่อตัดสินใจอุปกรณ์การเรียนการสอนและวิธีการสอนใดที่น่าสนใจ และมีส่วนใดที่ดำเนินการอยู่แล้วต้องแก้ไข
- 2) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับบุคคล (Decision about individual) เช่นการตัดสินใจในการวางแผน การคัดเลือก แยกกลุ่ม หรือแจ้งให้ผู้อยู่ในโครงการทราบว่าส่วนใดที่เขาเด่นและส่วนใดที่เขาจะต้องปรับปรุงแก้ไข
- 3) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีในการบริหาร (Administrative Regulations) เช่นเพื่อตัดสินใจว่า ระบบการศึกษาของโรงเรียนดีหรือไม่เพียงไร และครูแต่ละคนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพดีหรือไม่อย่างไร

โครนบาค มีความเห็นว่าการประเมินโครงการเรียนการสอนนั้นควรทำการทดลองทั้งจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และผลพลอยได้อื่น (Side Effects) ของโครงการนั้นด้วยและควรทดสอบความรู้ความสามารถทั่วไปของผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าการทดสอบเฉพาะรายวิชา

ขั้นตอนในการประเมิน เนื่องจากการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนหน้าที่สำคัญของการประเมินผลคือ การค้นหาว่าส่วนใดของโครงการสอนที่มีความบกพร่อง และต้องทำการปรับปรุงแก้ไข ดังนั้น หน้าที่ของผู้ประเมินก็คือ การรวบรวมข้อมูลของรายวิชาที่มี

ในโครงการ เพื่อให้รู้แนวทางที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงรายวิชานั้นให้ดีขึ้น ซึ่งขั้นตอนของการประเมินผลมีดังนี้

1) บรรยายโครงการให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้ว่าเนื้อหาการบรรยายนั้นจะเกี่ยวกับโครงการแต่เพียงผิวเผินก็ตาม

2) การประเมินผล ควรประเมินทุกด้านไม่เพียงแต่ผลที่เกิดตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น เช่น ความถนัด ความสนใจ การเลือกอาชีพ ความก้าวหน้าทั่วไป ระดับสติปัญญาและทัศนคติในการเรียนวิชาอื่นๆ ด้วย

3) การวิเคราะห์คะแนนควรวิเคราะห์ทีละข้อซึ่งจะมีความสำคัญมากกว่าค่าคะแนนรวม

4) ไม่จำเป็นต้องทดสอบกลุ่มตัวอย่างด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน แต่ควรทำการทดสอบด้วยข้อสอบหลายๆ ชุดกับกลุ่มตัวอย่างขนาดกลางที่แตกต่างกัน ซึ่งจะให้ผลดีมากกว่าการทดสอบกลุ่มใหญ่ด้วยข้อสอบเพียงชุดเดียว

5) การสัมภาษณ์ และข้อสอบอัตนัยมีความจำเป็นในการประเมินโครงการแต่ไม่ควรใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่

6) ในการประเมินไม่ควรเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่เรียนเนื้อหา หรือวิธีที่แตกต่างกัน เพราะเป็นการยากในการตีความหมาย

โครนบาค ได้เสนอแนวคิดสำคัญประการหนึ่งว่าการกำหนดจุดมุ่งหมายจำเพาะเจาะจงมากเกินไปนั้น ให้ผลในเรื่องการเรียนการสอนน้อยกว่าการกำหนดวัตถุประสงค์กว้างๆ เพราะการกำหนดวัตถุประสงค์จำเพาะเจาะจงทำให้ผู้เรียนให้ความสนใจกับสิ่งที่กำหนดไว้เฉพาะเท่านั้น ไม่สนใจเรียนในเรื่องอื่นๆ ด้วย และข้อสอบไม่ควรให้ผู้เรียนรู้คำตอบเลยไม่ควรแนะแนวทางในการทำข้อสอบและข้อสอบควรเป็นแบบทดสอบที่เชื่อถือได้ การสอบทุกครั้งควรออกข้อสอบใหม่การนำผลการทดสอบของข้อสอบชุดเดียวกันแต่ต่างเวลามาเปรียบเทียบกันย่อมไม่ได้

วิธีการประเมินตามแนวคิดของโครนบาค มี 4 ขั้นตอน

1) การติดตามผล (Follow-up Studies) ถึงแม้ว่าโครนบาค จะไม่เห็นด้วยกับ Comparative Evaluation แต่ถือว่าการศึกษาติดตามผลควรศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษารายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ หรือกลุ่มตัวอย่างในโครงการ กับกลุ่มตัวอย่างอื่น ซึ่งมีตัวแปรด้านข้อมูลส่วนตัว (Demographic Variables) ไม่แตกต่างกัน ว่ามีผลที่แตกต่างกันหรือไม่ ผลที่ได้จากการศึกษาเช่นนี้ ไม่มีผลต่อการปรับปรุงรายวิชา แต่มีประโยชน์ในการทำหลักสูตรใหม่

2) การวัดเจตคติ (Attitude Measurement) วัดโดยการสัมภาษณ์หรือแบบสอบถาม แต่ไม่ควรเชื่อในผลที่ได้มากนัก ควรดูผลเฉลี่ยในเรื่องต่างๆ ไป

3) การวัดความสามารถทั่วไป (Proficiency Measurement) โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ควรใช้แบบทดสอบที่แตกต่างกันกับนักเรียนคนละกลุ่มซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นในเวลาเดียวกัน ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย กลุ่มตัวอย่างที่ทดสอบควรเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากร ข้อทดสอบที่ใช้จะต้องเป็นตัวแทนของเนื้อหาวิชาซึ่งควรใช้วัดความสามารถเฉพาะด้านและกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก

โครนบาค จะให้ความสำคัญของข้อทดสอบแต่ละข้อมากกว่าคะแนนรวม เพราะเมื่อรู้ผลการสอบแต่ละข้อแล้วสามารถนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนได้ตลอดเวลา

4) การศึกษากระบวนการ (Process Studies) มุ่งศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการขณะที่กำลังดำเนินการตามโครงการ

สรุปแนวคิดของโครนบาค ได้ว่า ในการประเมินผลโครงการนั้น ต้องทำหลายๆ ด้าน (Multidimensional Studies) นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้ว ต้องวัดผลแวดล้อมอื่นๆ (Side Effects) ด้วย ใช้เครื่องมือหลายแบบ ให้ความสำคัญแก่คะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนรวม การทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ด้วยเครื่องมือที่แตกต่างกัน ไม่เชื่อถือผลที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบ และการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก (Comparative and Micro Studies) เพราะมีตัวแปรเช่นความลำเอียง ผลกระทบต่างๆ ทำให้ผลที่ได้แตกต่างกัน

๗) รูปแบบของไทเลอร์ (R.W.Tyler, 1950)

ไทเลอร์ คิดว่าการประเมินโครงการเป็นการเปรียบเทียบผลที่คาดหวัง (Intended Outcomes) กับผลที่เกิดขึ้นจริง (Actual Outcomes) และเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริง กับ

วัตถุประสงค์ของโครงการโดยดูว่าผลผลิตที่ได้รับตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินแบบนี้จึงเรียกว่า การประเมินรูปแบบบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ (Goal or Objective Attainment Model)

การประเมินตามแนวคิดไทเลอร์ คือการเปรียบเทียบพฤติกรรม (Performance) กับ จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้ และได้ตั้งจุดมุ่งหมายของการประเมินไว้ดังนี้

- 1) เพื่อตัดสินว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมนั้น บรรลุผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนที่บรรลุผลสำเร็จก็เก็บไว้ใช้ ส่วนที่ไม่บรรลุผลก็นำไปปรับปรุงแก้ไข
- 2) เพื่อประเมินความก้าวหน้าทางการศึกษาของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ เพื่อหาข้อมูล que เชื่อถือได้ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการทางการศึกษาได้ และใช้ข้อมูลนั้นเป็น แนวทางในการปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วย

ไทเลอร์ ได้สรุปความเห็นว่าการประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ควรทำการประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร หรือประเมินหลักสูตร โดยมีลำดับขั้นในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล ดังนี้

- 1) ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่กำหนดชัดเจน โดยระบุพฤติกรรมที่ต้องการวัดในภายหลังด้วย
- 2) กำหนดเนื้อหา ประสบการณ์ที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- 3) เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมที่จะทำให้เนื้อหาที่วางไว้บรรลุผล
- 4) ประเมินโดยวิธีตัดสินด้วยการวัดผลการศึกษาหรือวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ซึ่งต้องใช้แบบวัดสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา (Achievement Test) การวิเคราะห์ผล และการสังเกต เป็นพื้นฐาน

การประเมินโครงการต้องยึดความสำเร็จของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ ความสำเร็จของกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กจะถือเป็นความสำเร็จของโครงการไม่ได้ การแปลความหมายแปลจาก คะแนนรวมเป็นหลัก แบบสอบถามมีความเป็นเอกพันธ์ (Homogeneity) จึงจะแปลความหมายถูกต้อง

การประเมินตามแนวคิดของไทเลอร์ ประเมินจากพฤติกรรมทั้งก่อน และหลังการเรียน (Pre-Post Measurement of Performance) โดยมีการกำหนดเกณฑ์ความสำเร็จไว้ก่อน

ซึ่งเหมาะสำหรับการใช้ในการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

3) การประเมินโครงการแบบถ่ายทอด(Transactions)เป็นการประเมินที่ผู้ประเมินให้รายละเอียดของโครงการจนเป็นที่เข้าใจแก่ผู้ดำเนินงานโครงการและผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการแล้ว มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการสัมภาษณ์อย่างละเอียด ซึ่งคล้ายคลึงกับการศึกษารายกรณี จึงเรียกการประเมินแบบนี้อีกอย่างหนึ่งว่า การประเมินรายกรณี (Case Studies Approach) ถูกนำไปใช้ในวงการศึกษามากเช่นการประเมินหลักสูตร การประเมินการเรียนการสอน และการประเมินโครงการทั่วไป

สรุปว่าการวัดและการประเมินผลมีคำที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 คำคือการวัด(Measurement) หมายถึงการหาค่าข้อมูลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งได้จากการทดสอบ (Test) การทดลอง(Trial) และการประเมินผล (Evaluation, Appraisal) หมายถึงการนำค่าหรือข้อมูล(Data) ที่ได้จากการวัด การทดสอบ การทดลอง มาทำการประเมินค่าหรือประเมินผล เพื่อหาความหมาย

การวัด การประเมินผลเป็นกระบวนการ (Process) หรือวัฏจักร(Circle)ที่สัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ

- 1) การวางแผนและปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง(Initiation and Operation)
- 2) การวัดและการประเมินผลการปฏิบัติ (Monitoring and Evaluation)
- 3) การตัดสินใจหรือการพิจารณาผลการปฏิบัติหรือรูปแบบ

(Adjustment of Operation or Design or Diagnosis)

การประเมินผล แตกต่างกันตามเงื่อนไขเวลาและบทบาทที่ใช้ในการประเมิน

การประเมินผลที่ยึดเงื่อนไขเวลาเป็นองค์ประกอบ ได้แก่

- 1) การประเมินผลก่อนการดำเนินการ (Preliminary)
- 2) การประเมินผลระหว่างการดำเนินการ (On Going)
- 3) การประเมินผลหลังการดำเนินการ (Ex Post Facto)

การประเมินผลที่ยึดบทบาทที่ใช้ในการประเมินเป็นหลักได้แก่

1) การประเมินผลระหว่างการดำเนินการ (Formative) เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงหรือประกอบในการตัดสินใจดำเนินงานต่อ

2) การประเมินผลสรุป (Summative) เป็นการประเมินเมื่อเสร็จโครงการเพื่อหาผลรวมทั้งหมด หรือสัมฤทธิ์ผลของโครงการ เพื่อประกอบการพิจารณาว่าสมควรที่จะดำเนินการตามโครงการต่อไปหรือไม่

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เนื่องจากการเรียนการสอน เป็นการปฏิบัติงานอย่างหนึ่งที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย

1) การวางแผน (โครงการสอน แผนการสอน กำหนดการสอน)

2) การปฏิบัติตามแผน (กิจกรรมการเรียนการสอน)

3) การประเมินผลการปฏิบัติ (การประเมินผลการเรียนการสอน)

ดังนั้น การประเมินผลการเรียนการสอนจึงสามารถใช้หลักการ แนวคิดวิธีการเดียวกับการประเมินผลงาน หรือการประเมินโครงการอื่นๆ วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลการเรียนการสอน มี 2 ประการ คือ

1) การประเมินผลโครงการสอน (Programme Evaluation) เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์และประสิทธิผลของโครงการสอนโดยการประเมินจาก ปัจจัย (Input) ได้แก่หลักสูตร โครงการสอน แผนการสอน กำหนดการสอน ทรัพยากร กระบวนการเรียนการสอน (Teaching and Learning Process) ได้แก่ การปฏิบัติการสอน การทดสอบ การวัดผล การประเมินผล ผลผลิต (Output) ได้แก่ สัมฤทธิ์ผลและประสิทธิผลของโครงการสอน (ผู้เรียนประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับทรัพยากรที่ใช้ไปในกระบวนการเรียนการสอน)

การประเมินโครงการสอนจะใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจพิจารณาโครงการสอนทรัพยากรบุคลากร (อาจารย์) ว่าควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือพัฒนาอย่างไรหรือไม่

2) การประเมินสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน (Learning Achievement) เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนของผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ (1) เพื่อปรับปรุงผลการเรียน และ (2) เพื่อตัดสินผลการเรียน ซึ่งใช้เกณฑ์หรือแบบในการตัดสินอยู่ 2 แบบ ได้แก่ (1) แบบอิงกลุ่ม (Group Orient) (2) แบบอิงเกณฑ์ (Criterion Orient)

2. 5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก่อนที่จะนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใคร่ขอทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่า มินิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารที่จะนำเสนอ 7 คำได้แก่ การประเมินผล (Evaluation) ทักษะหรือความเห็น (Perception) การจัดลำดับ (Rating) ประสิทธิภาพ (Efficiency) เจตคติหรือทัศนคติ (Attitude) ความพึงพอใจ (Satisfaction) การวัดผล (Measurement) หรือคำอื่นๆ ที่ความหมายใกล้เคียงกันเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้นิยามศัพท์ดังกล่าว ตามความพึงพอใจของแต่ละคน โดยเนื้อหาแล้วจะใช้คำใดก็ตามเป็นการศึกษาในเรื่องเดียวกัน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะต่อกระบวนการเรียนการสอน ขอนำเสนอ ดังนี้

อนุกรรมการศึกษาสภาพการศึกษาพยาบาล และศูนย์ประสานงานการศึกษานพยาบาล (2524: 256-72) ได้วิจัยเรื่องสภาพการศึกษาพยาบาลของอาจารย์พยาบาลทั่วประเทศ เกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนในด้านการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ ผู้เรียนมีความคิดเห็น ว่า การเตรียมการสอนดีเป็นส่วนมาก และดีเป็นบางคนในขนาดใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 46 และ 45 สำหรับเทคนิคการสอนก็ให้ผลคล้ายกันคือดีเป็นส่วนมากร้อยละ 42 และดีเป็นบางคน ร้อยละ 55 การใช้อุปกรณ์การสอนเหมาะสมเป็นส่วนมากร้อยละ 42 และเหมาะสมเป็นบางคน ร้อยละ 48 สัมพันธภาพระหว่างอาจารย์และนักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความเป็นกันเองกับนักศึกษาดี

จิราพร ธีรวัชณะ (2523) ศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์พยาบาลในมหาวิทยาลัย ขอนแก่น เชียงใหม่ และมณฑลพบ ว่า พฤติกรรมการสอนของอาจารย์อยู่ในระดับปานกลาง และ นักศึกษาคาดหวังที่จะให้พฤติกรรมการสอนแต่ละด้าน โดยเฉพาะการเตรียมการสอน การเสนอ เนื้อหา การใช้อุปกรณ์การสอนสูงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ฉลอง บุญนันทน์และสุภชัย สุกรวรรธ (2529: 89-108) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะ ของอาจารย์มหาวิทยาลัยตามทฤษฎีของนักศึกษาโดยสุ่มตัวอย่างนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย 14

แห่ง มา 5 แห่ง จากคณะศึกษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และแพทยศาสตร์ ชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 824 คน กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นถึงคุณลักษณะของอาจารย์ในอุดมคติที่สำคัญมากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ ความรู้ในวิชาที่สอน การเตรียมการสอนประจำวัน การสื่อความหมาย การเคารพความคิดของนักศึกษาและการเข้าหาได้ง่าย ส่วนคุณลักษณะที่สำคัญน้อยที่สุด 5 อันดับ ได้แก่ นักเขียนตำรา การเข้าสมาคม นักวิจัย ลักษณะท่าทาง การตรวจงานการแจ้งผลการสอบ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกัน และระหว่างเพศคิดเห็นตรงกันในกลุ่มลักษณะที่สำคัญมาก 4 อันดับแรก และ 4 อันดับสุดท้าย

ฉวีวรรณ วัฒนานนท์ (2529) ได้ศึกษาการออกกลางคันของนิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภูมิหลังและการรับรู้สาเหตุ พบว่าการศึกษาสำหรับนิสิตที่ออกกลางคันที่ยังไม่ได้ลงทะเบียนวิทยานิพนธ์ ได้แก่ วิธีการสอนของอาจารย์ไม่น่าสนใจ ใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย บอกให้จดเหมือนการเรียนระดับปริญญาตรี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดยการสำรวจทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการสอนของอาจารย์ในระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ของ สติชัย นิยมญาติ(มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2522: 25) ที่พบว่าอาจารย์จำนวนหนึ่งสอนปริญญาโทโดยวิธีเดียวกับปริญญาตรี ยิ่งกว่านั้น เนื้อหาที่สอนยังเหมือนกันอีกด้วย

ศุภนิ สุทธปรียาศรี และคณะ (2520: 23-25) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ช่องว่างระหว่างอาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัย 9 แห่ง จากกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ 413 คนและนักศึกษา 1,803 คน พบว่านักศึกษามีความเห็นที่อาจารย์มีความเหมาะสม มีความลำเอียงในการประเมินผล และเจ้าชู้ การสอนไม่เข้าใจและวิธีการสอนล้าสมัย

เดือนใจ เกตุษา (2529: 72-7) ได้ทำวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ตามความเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทราบประสิทธิภาพการสอน และเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนในแต่ละคณะ แต่ละชั้นปี โดยสุ่มตัวอย่างจากนักศึกษา 3,171 คน และวิชาที่เปิดสอนในภาคเรียนที่ 2 ปี 2525 จำนวน 35 วิชา พบว่า

ประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหงด้านการเตรียมการสอนและการวัดผล ด้านความสามารถในการสอน ด้านความรับผิดชอบในการสอนด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ด้านเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับสูงกว่าปานกลาง สำหรับการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคณะมีทั้งแตกต่างและไม่แตกต่าง ประสิทธิภาพในการสอนรวมทุกด้านของอาจารย์ที่สอนวิชาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณารายละเอียดเฉพาะด้านแล้ว ปรากฏว่าประสิทธิภาพบางประการมีค่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน

ทัศนีย์ เลื่อนาค และบุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2528: 61-71) ได้ทำการประเมินผล หลักสูตรเทคนิคการแพทย์มหาวิทยาลัยมหิดล โดยการศึกษาติดตามผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่วันที่ 1 พ.ศ. 2499 ถึงวันที่ 24 พ.ศ. 2524 โดยมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งเกี่ยวกับความเห็นในการจัดการเรียนการสอน ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างเห็นว่า วิธีการสอนส่วนใหญ่ค่อนข้างดีเอาใจใส่นักศึกษาดี มีความรู้ทางวิชาการดี ยกเว้นในด้านวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนยังไม่ค่อยดีหนังสือตำราเรียนในห้องสมุดค่อนข้างเก่ามากและไม่พอใช้ เครื่องมือวิทยาศาสตร์การแพทย์มีไม่เพียงพอและค่อนข้างเก่า ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้ สำหรับหลักสูตรด้านเนื้อหาวิทยาศาสตร์มีปริมาณเพียงพอและสอดคล้องกับวิชาชีพ แต่ควรเพิ่มทฤษฎีและภาคปฏิบัติของหลักสูตรให้มากขึ้น

ทิพย์พรรณ นพวงศ์และบุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2528: 24-6) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล ตามความเห็นของนักศึกษาโดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า ผลการศึกษา พบว่าอาจารย์มีประสิทธิภาพในระดับดีมาก นอกจากอาจารย์ในหมวดวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาเท่านั้น ที่ประสิทธิภาพการสอนยังไม่ดีมาก เมื่อพิจารณารายประเด็นจะพบว่าประเด็นที่ยังไม่อยู่ในระดับดีมากคือ วิธีการสอนที่นำมาใช้ การเรียงลำดับเนื้อหาที่สอน การวัดและประเมินผลการเรียน การให้ความยุติธรรมแก่นักศึกษา และการใช้เสียงและท่วงท่าการพูด

ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2522) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนิสิตบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา นิสิตให้ความเห็นว่าลักษณะการสอนที่อาจารย์ของบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ ปฏิบัติกันมากห้าอันดับแรก คือ

- 1) มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน
- 2) สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง
- 3) ส่งเสริมการอภิปรายอย่างเสรี
- 4) กำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนอย่างชัดเจน
- 5) นำเนื้อหาสำคัญมาสอน

สำหรับการสอนตามอุดมคตินั้น นิสิตจัดลำดับความสำคัญไว้ดังนี้ คือ

- 1) มีความรู้ทันสมัย กว้างขวาง ถูกต้อง
- 2) อธิบายความคิดนามธรรม และทฤษฎีได้แจ่มแจ้ง
- 3) มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี
- 4) นำเนื้อหาสำคัญมาสอน
- 5) ประเมินการเรียนรู้ของนิสิตอย่างยุติธรรม

นิโลบล นิมกังรัตน์ และเศรษฐ หาดูตระกูล (2527: 24-9) ได้ทำวิจัยเรื่องการประเมินพฤติกรรมการสอนทั่วไปของอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างได้แก่อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สอนระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2523 สังกัดภาควิชาต่างๆ จำนวน 90 คนและนักศึกษาทุกระดับชั้นจำนวน 1,778 คนโดยใช้แบบสอบถามมาตราประมาณค่าเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนทั่วไปของอาจารย์ ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์โดยส่วนรวม มีพฤติกรรมการสอนทั่วไปด้านคุณลักษณะส่วนตัวมากที่สุด รองลงมา คือคุณภาพของภาษา และเสียง การกำหนดงาน การควบคุมวินัย การเสนอเนื้อหา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน แรงจูงใจ การเสริมแรงทางการเรียน การเตรียมการสอน สำหรับการประเมินผล การสอนและการเรียนมีน้อยที่สุด อาจารย์แต่ละภาควิชา มีพฤติกรรมการสอนทั่วไปแต่ละด้านแตกต่างกัน

บงกช พึ่งพทุธารักษ์ (2528: 4-088-91) ได้ทำการสำรวจการใช้กิจกรรมการสอนของอาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กับกลุ่มตัวอย่าง คืออาจารย์ที่สอนนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต(พยาบาลและผดุงครรภ์)ชั้นปีที่3/2526 จำนวน 64 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่แบบสังเกตกิจกรรมการสอน 7 กิจกรรม พบว่าการปฏิบัติด้านการนำเข้าสู่บทเรียนและการวัดผลมีน้อย การใช้คำถามแบบเน้นความจำ การใช้อุปกรณ์การสอนเช่น เครื่องฉายเสียง เครื่องฉายสไลด์ อาจารย์บางคนใช้ไม่เป็น ส่วนบุคลิกการสอน การเสริมแรง การยกตัวอย่างมีค่อนข้างมาก อาจารย์หลายคนไม่มีความรู้ในเรื่องกิจกรรมการสอนมาก่อน หรือรู้น้อยมาก

นิยธิดา ตรีเศษและคณะ (2524) ได้ทำการศึกษาทัศนคตินักศึกษาคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลต่อหลักสูตรปัจจุบันโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง 126 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีความเห็นว่ วิชาที่จัดสอนในหลักสูตรส่วนใหญ่อยู่ในระดับเหมาะสมดีถึงดีมาก และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เป็นส่วนใหญ่ วิธีการจัดการเรียนการสอนนักศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่งเห็นว่า อยู่ในระดับดี ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษายู่ในระดับดีถึงดีมาก

ประพันธ์ จำปาไทย (2524) ได้ทำการศึกษา เกี่ยวกับความพึงพอใจของนิสิตต่อกระบวนการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่านิสิตได้จัดลำดับความพึงพอใจของตนจากมากไปหาน้อย ๘ ลำดับ ดังนี้

- 1) ความเป็นที่เชื่อถือในวงวิชาการของอาจารย์
- 2) การเปิดโอกาสให้นิสิตซักถามปัญหา
- 3) ความเชื่อมั่นในตนเองของอาจารย์
- 4) การสอนโดยสอนทฤษฎีควบกับการปฏิบัติ
- 5) ความเป็นกันเองของอาจารย์
- 6) ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานและค้นคว้าตามที่อาจารย์กำหนด
- 7) การประเมินผลโดยประเมินจากการทำรายงานและการสอบ
- 8) การเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของอาจารย์

ลักษณะของการเรียนการสอนที่นิสิตมีความต้องการสอดคล้องกันตั้งแต่ 4 ภาควิชามิดังนี้

- 1) ด้านเนื้อหาวิชา ต้องการ
 - (1) เน้นหนักในด้านการนำไปใช้
 - (2) ทันสมัยทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ
 - (3) มีความลึกซึ้งในสาขาวิชา
 - (4) สอดคล้องตามสาขาวิชาที่เรียน
 - (5) สอดคล้องกับความต้องการของสังคมไทย
- 2) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องการ
 - (1) ศึกษาด้วยตนเองโดยมีอาจารย์แนะนำ
 - (2) อภิปรายเพื่อแก้ปัญหา
 - (3) นิสิตมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนและร่วมในการเรียน
 - (4) บรรยายภาคทฤษฎี
 - (5) นำทฤษฎีไปใช้แก้ปัญหา (ปฏิบัติจริง)
 - (6) มีการสอนหลายรูปแบบ
 - (7) สอนทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติ
- 3) ด้านห้องสมุด ต้องการให้
 - (1) เจ้าหน้าที่บริการด้วยความเต็มใจ มีมนุษยสัมพันธ์
 - (2) มีหนังสือ วารสาร จุลสารมากพอกับความต้องการของนิสิตนักศึกษา
 - (3) มีหนังสือใหม่ๆ ทันสมัย
 - (4) อาคารถ่ายเทสะดวก เย็นสบาย
 - (5) มีหนังสือเพียงพอโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นภาษาไทย
 - (6) สภาพหนังสือเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 4) ด้านอาจารย์ผู้สอนต้องการให้
 - (1) เป็นกันเองกับนิสิต
 - (2) มีความรู้สูงทั้งเนื้อหาวิชาและประสบการณ์

- (3) ยอมรับความคิดเห็นของนิสิต
- (4) ยุติธรรม มีคุณธรรม
- (5) ถ่ายทอดความรู้ได้ดี
- 5) ด้านบทบาทและบุคลิกภาพของเพื่อน
 - (1) มีความจริงใจ
 - (2) ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 - (3) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
 - (4) มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเพื่อน
 - (5) ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

ผาสวรรณ สนิทวงศ์ ณ อยุธยาและคณะ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของ นักศึกษามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อ ศึกษาความพึงพอใจหลักสูตรคุณวุฒิบัณฑิต และหลักสูตรมหาบัณฑิตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ด้านต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนระดับดังกล่าว ตามความ แตกต่างระหว่างเพศ อายุ ชั้นปี หลักสูตรและคณะที่ศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักศึกษาคณะคุณวุฒิบัณฑิต และนักศึกษามหาบัณฑิต ผลการศึกษาพบว่า

1) นักศึกษาคณะคุณวุฒิบัณฑิตพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนของบัณฑิตศึกษา ในระดับสูง เรียงตามลำดับคือด้านเนื้อหาวิชา ด้านการทำวิทยานิพนธ์ ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ส่วนด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ด้านวิธีการสอนและบุคลิกภาพของอาจารย์ และด้าน กิจกรรมการเรียนการสอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

2) ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอน ตามความแตกต่าง ระหว่างเพศ อายุและชั้นปีในทุกด้านปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติยกเว้นเมื่อ เปรียบเทียบตามหลักสูตรและคณะ จะให้ผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < 0.01$ ในด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอนและให้ผลแตกต่างกันเฉพาะด้านการประเมินการเรียน การสอนในระหว่างแต่ละคณะที่ศึกษา ส่วนด้านอื่นๆ ปรากฏว่าให้ผลไม่แตกต่างกัน

3) นักศึกษามหาบัณฑิตพอใจในการจัดการเรียนการสอน ด้านเนื้อหาวิชาอยู่ในระดับสูง นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลางเรียงตามลำดับคือ ด้านวิธีการสอนและบุคลิกภาพของอาจารย์ ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน ด้านการทำวิทยานิพนธ์ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการประเมินผลการเรียนการสอนมีความพึงพอใจเป็นลำดับสุดท้าย

4) ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอน ตามความแตกต่างระหว่างอายุ และชั้นปีในทุกด้าน ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านที่ให้ผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือการประเมินผลการเรียนการสอนเมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศและคณะ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบตามหลักสูตรและคณะด้านการทำวิทยานิพนธ์จะให้ผลแตกต่างกันในระหว่างคณะที่ศึกษา นอกจากนั้นคือด้านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรและด้านวิธีการสอนกับบุคลิกภาพของอาจารย์ พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

วรารักษ์ เอี้ยวสกุลและคณะ (2529) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจในการศึกษาวิชาทางคลินิกหลักสูตรเก่าและหลักสูตรใหม่ กับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 และชั้นปีที่ 4 ประจำปีการศึกษา 2527 จำนวน 86 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาแพทย์ทั้งหลักสูตรเก่าและหลักสูตรใหม่มีผลการเรียนไม่แตกต่างกัน โดยนักศึกษาแพทย์มีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาวิชาทางคลินิกในระดับมากเรียงตามลำดับคือด้านอาจารย์ ด้านการประเมินผล ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและเนื้อหาวิชา ส่วนด้านบุคลากรที่ร่วมงานมีความพอใจในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจพบว่า นักศึกษาหลักสูตรใหม่และหลักสูตรเก่าพอใจแตกต่างกันด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอนและสรุปรวมทุกด้านของภาควิชาอายุรศาสตร์ สำหรับด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านอาจารย์และโดยสรุปรวมทุกด้านจะพบความแตกต่างในนักศึกษาของภาควิชากุมารเวชศาสตร์ และยังพบความแตกต่างในนักศึกษาเพศชายของทั้ง 2 หลักสูตร ส่วนนักศึกษาเพศหญิงพอใจแตกต่างกันเฉพาะด้านเนื้อหาวิชา ในนักศึกษาแพทย์ที่อายุมาก พอใจในบางด้านแตกต่างกัน ในขณะที่นักศึกษาแพทย์อายุน้อยพอใจไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้าน

สุทธินิ สารัตถะและคณะ (2522: 18-19) ได้ศึกษาทัศนคตินักศึกษาคณะสังคมศาสตร์ ที่มีต่ออาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยสุ่มตัวอย่างนักศึกษา 100 คน จากจำนวนทั้งหมด 1532 คน ผลการศึกษาจากความคิดเห็นฐานเดิมของนักศึกษาที่มีต่ออาจารย์พบว่า นักศึกษาคิดว่าอาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการสอน มีเหตุมีผล มีความยุติธรรม และจะต้องชวนหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ มีหน้าที่เตรียมการสอน และเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา จากการวิเคราะห์โครงสร้างของความคิดเห็นพบว่า ปัจจุบันนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าอาจารย์ไม่ได้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ อาจารย์ไม่เตรียมการสอนหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์ไม่มาก และชี้ว่า อาจารย์ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีเนื่องจากขาดแผนการปฏิบัติงานไม่มีเวลาในการทำวิจัย เงินเดือนน้อย นักศึกษาขาดความสนใจในการศึกษา

สุปรียา สุธรรมานุกุล (2522: 12-13) ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติและปัญหาของนิสิตคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยการใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล พบว่า อาจารย์มากเกินไปทำให้การบรรยายไม่ต่อเนื่อง อาจารย์ขาดสอน การบรรยายไม่ต่อเนื่อง บางหัวข้อวิชาเนื้อหาหายากแก่การเข้าใจ เวลาเรียนน้อย หนังสือประกอบการบรรยายอ่านเข้าใจยาก การพิมพ์บกพร่อง

สุรีย์ วิวัฒนาการ (2521) ได้วิจัยความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เชียงใหม่และมิดลจากนักศึกษา 116 คน ด้านการบริหารวิชาการเกี่ยวกับหลักสูตร นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นและเชียงใหม่มีความเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน นักศึกษามหาวิทยาลัยมิดลไม่เห็นด้วย นักศึกษาบางส่วนระบุว่า เนื้อหาวิชาบางวิชามากเกินไป ไม่เหมาะสมกับระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตร ด้านการเรียนการสอนนักศึกษาทั้ง 3 แห่งให้ความเห็นตรงกันว่าน่าเบื่อหน่ายและขนาดของห้องเรียนไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้เรียน

ศุภจิต มโนทิโมกษ์และคณะ (2524) ได้ทำวิจัยเรื่องหลักสูตรและปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรของสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาสำคัญของ

สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมทั้งหลักสูตรในประเทศไทย คือ เป้าหมายของหลักสูตรไม่ชัดเจน กว้างไป การจัดสัดส่วนรายวิชาและเนื้อหายังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรมีความซ้ำซ้อนกันของ เนื้อหาวิชา มีวิชาให้เลือกน้อยขาดแคลนผู้สอนที่สามารถผสมผสานเนื้อหาวิชาและใช้วิธีการสอน ที่เหมาะสมกับการศึกษาในสาขาวิชานี้ รวมทั้งยังขาดเอกสารตำราสำหรับให้ศึกษาค้นคว้า

สุทัศน์ วิวัฒนประที (2527) ได้ทำการประเมินหลักสูตรกายภาพบำบัด คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล กับกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้เชี่ยวชาญหลักสูตร อาจารย์ นักศึกษา บัณฑิต และหัวหน้าผู้รับผิดชอบนักกายภาพบำบัด โดยวิธีสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ผลการศึกษา พบว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นจุดมุ่งหมายที่ดี แต่ยังมีบกพร่องในด้านการนำไปปฏิบัติจริง โครงสร้างหลักสูตรด้านเนื้อหาสาระหลักสูตรไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายเท่าที่ควร มีการซ้ำซ้อน กัน คุณวุฒิประสบการณ์ของอาจารย์ไม่ได้มาตรฐานของทบวงมหาวิทยาลัย ด้านอุปกรณ์การเรียน การสอน ตำรา สถานที่เรียนไม่เพียงพอกับจำนวนนักศึกษา แต่ประสิทธิภาพการจัดการเรียน การสอนอยู่ในเกณฑ์ดี สามารถผลิตบัณฑิตได้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สุนีย์ ช่างเจริญ(2527) ศึกษาปัจจัยคัดสรรที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิตศึกษาศาสาสังคมศาสตร์ ในทัศนะของนิสิตนักศึกษามหาบัณฑิตพบว่าด้านการเรียนการสอนนิสิตนักศึกษาต้องการให้อาจารย์ ปรับปรุงตนเองและวิธีสอน ควรมีการประเมินผลการสอนของอาจารย์ ศึกษาเกี่ยวกับขวัญและ กำลังใจของอาจารย์ และพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งนี้ เพราะอาจารย์ ส่วนใหญ่ จะมีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาที่จบการศึกษาหรือในสาขาที่ตนถนัดแต่จะไม่ถนัดใน วิธีสอนถ้ามีการพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนจะทำให้การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาศาสาสังคมศาสตร์ บรรลุผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ด้านการบริหารทางวิชาการ จากผลการวิจัยพบว่า ยังขาดหนังสือ ตำรา วารสารและ เอกสารที่ต้องการใช้อีกมาก อันเนื่องมาจากการอุดมศึกษาของเรายังอยู่ในสังกัดของรัฐบาลซึ่ง มีงบประมาณจำกัด

สมหวัง พริยานุวัณท์และคณะ (อ้างอิงในประเด็น จำปาไทย 2524) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยทำการฝึกนิสิตที่เรียนวิชาระเบียบวิธีวิจัยทำการสังเกตตามแนวของฟลานเดอร์ส (Flanders) จนชำนาญแล้วแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ละ 2-3 คนทำการสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ซึ่งนิสิตแต่ละกลุ่มศึกษาอยู่ในชั้นเรียนด้วย โดยทำการสังเกต 4 ด้าน คือ

- 1) ลักษณะของวิชาและชั้นเรียน
- 2) กิจกรรมการสอน
- 3) เวลาที่ใช้สอนในแต่ละเรื่อง
- 4) ปฏิสัมพันธ์ทางวาทะระหว่างอาจารย์และนิสิต

ผลการประเมิน ผู้ประเมินมีความพึงพอใจต่อการสอนของอาจารย์เพียง 1 รายวิชาจากทั้งหมด

4 รายวิชา ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจต่อการสอนของอาจารย์

หัวข้อเรื่อง	วิชาที่			
	1	2	3	4
1. ผลการประเมิน	ไม่พึงพอใจ	ไม่พึงพอใจ	ไม่พึงพอใจ	พึงพอใจ
2. สาเหตุ	1.อาจารย์ยึดหนังสือมากเกินไป	1.บรรยายไม่น่าสนใจ 2.นิสิตไม่มีบทบาทในการเรียนการสอน	1.อาจารย์บ่นความรู้มากเกินไป 2.อาจารย์ถามเองและตอบเองหมด	1.มีกิจกรรมการสอนหลายอย่าง 2.มีโอกาสดูแลนักเรียน 3.บรรยายชัดเจน 4.ให้งานในชั่วโมงเรียนมากเกินไป

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจต่อการสอนของอาจารย์ (ต่อ)

	วิชาที่			
	1	2	3	4
หัวข้อเรื่อง				
3. ข้อเสนอแนะ	1. ควรเตรียม การสอนให้ มากกว่านี้ 2. ควรจัดกิจกรรมการ สอนให้ น่าสนใจกว่า นี้	1. ควรมีอุปกรณ์ ประกอบคำ บรรยาย 2. กระตุ้นให้ นิสิตมีบทบาท ในการเรียน การสอน	1. จัดกิจกรรม ที่น่าสนใจ 2. ใช้คำถามที่มี คุณภาพ 3. ใช้อิทธิพล ทางอ้อม มากขึ้น	1. เอาความ คิดเห็นของ นิสิตมาเป็น ประสบการณ์ การสอน มากกว่านี้

อุทุมพร ทองอุไทย(2521) ศึกษาความคิดเห็นต่ออาจารย์ของบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา ผู้ตอบได้จัดลำดับ สภาพการจัดการเรียนการสอนห้าอันดับแรกจากมากไปหาน้อย คือ

- 1) มีความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน
- 2) เน้นเนื้อหาสำคัญมาสอน
- 3) มีความสนใจและสนุกในการสอน
- 4) ประเมินการเรียนของนิสิตอย่างยุติธรรม
- 5) บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าจะอยู่นอกเหนือจากเนื้อหา

นอกจากนี้คณาจารย์บัณฑิตศึกษาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนตาม

อุดมคติเรียงตามลำดับความสำคัญ คือ คณาจารย์ควร

- 1) มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่ทันสมัย กว้างขวาง และถูกต้อง
- 2) ขวนขวายหาความรู้ให้กับตนเอง
- 3) มีการเตรียมการสอนอย่างดี
- 4) กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนได้ชัดเจน
- 5) สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง

ฟิลด์และไกลส์ (Field and Giles, 1980) มหาวิทยาลัยออร์เบอร์น ได้ทำการวิจัย ความพอใจของนักศึกษาต่อการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะบริหารธุรกิจโดยมีวัตถุประสงค์ ในการศึกษามิติสัมพันธ์ความพอใจและไม่พอใจ ต่อการจัดโครงการศึกษา และประสบการณ์ทาง การศึกษาในคณะวิชาชีพชั้นสูง พบมิติสัมพันธ์ของความพอใจจากการศึกษา 8 มิติ คือ

1) ความพอใจเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดพุทธิปัญญาจากการสอน บรรยายด้วยตัวแปร และน้ำหนักของตัวประกอบตามลำดับ ดังนี้

(1) สิ่งเร้าด้านพุทธิปัญญาในรายวิชาที่สอน	0.88
(2) คุณภาพของรายวิชาที่สอน	0.80
(3) บรรยายกาศทางความคิด	0.77

(4) ความสามารถด้านวิชาชีพของอาจารย์ 0.74

(5) การประกาศเกียรติคุณตามความคาดหวังของนักศึกษา 0.63

(6) การจัดการศึกษาในภาพรวม 0.61

2) ความพอใจในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของคณะ ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปร
และน้ำหนักของตัวประกอบตามลำดับ ดังนี้

(1) มีสิทธิ์มีเสียงต่อนโยบายและการดำเนินการที่มี

ผลกระทบต่อนักศึกษา 0.80

(2) ปริมาณของข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับนโยบายและ

ความเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อนักศึกษา 0.62

(3) โอกาสในการวางโครงการเรียนด้วยตนเอง 0.41

3) ความพอใจด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและการทำงานกับเพื่อนนักศึกษา ซึ่งบรรยาย
ด้วยตัวแปรและน้ำหนักตัวประกอบตามลำดับ ดังนี้

(1) ชีวิตในคณะกับเพื่อนนักศึกษา 0.79

(2) การทำงานและการศึกษาร่วมกับเพื่อนนักศึกษา 0.56

(3) ปริมาณของงานที่ต้องทำในแต่ละรายวิชา 0.54

(4) ปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคมกับอาจารย์ 0.47

4) ความพอใจกับสิ่งเร้าทางด้านพุทธิปัญญาจากเพื่อนนักศึกษา ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปร
และน้ำหนักตัวประกอบ ดังนี้

(1) บทบาทด้านวิชาการของเพื่อนนักศึกษา 0.88

(2) ความมีเชาวน์ปัญญาของเพื่อนนักศึกษา 0.87

5) ความพอใจกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรและ
น้ำหนักตัวประกอบตามลำดับดังนี้

(1) โอกาสการอภิปรายระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในการเรียน

แต่ละรายวิชา 0.83

(2) ปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมกับอาจารย์ 0.68

6) ความพอใจในการเลือกโครงการเรียนได้อย่างเสรี ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรและน้ำหนักของตัวประกอบดังนี้

(1) เสรีภาพในการเลือกเรียนรายวิชา	0.82
(2) ความสะดวกในการใช้ห้องสมุด	0.76

7) ความพอใจกับความก้าวหน้าทางด้านการเรียน ซึ่งบรรยายด้วยตัวแปรและน้ำหนักตัวประกอบตามลำดับ ดังนี้

(1) ความก้าวหน้าในการเรียนตามหลักสูตร	0.86
(2) สิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านการเรียน	0.77

8) ความพอใจในการกำหนดหลักเกณฑ์ที่นักศึกษาจะต้องปฏิบัติ บรรยายด้วยตัวแปรและน้ำหนักตัวประกอบตามลำดับ ดังนี้

(1) ระดับการเน้นในเรื่องระดับคะแนน	0.65
(2) ปริมาณงานที่ต้องทำในการเรียนรายวิชา	0.34

โรมิน (Romine, 1974) ได้ศึกษาทัศนะของนิสิต และคณาจารย์เกี่ยวกับบรรยากาศที่ทำให้การสอนระดับมหาวิทยาลัยมีประสิทธิภาพ โดยสำรวจทัศนะของอาจารย์จำนวน 68 คน และนักศึกษาจำนวน 1,237 คน ของมหาวิทยาลัยโคโรราโด ผลปรากฏว่า การสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพในทัศนะของนิสิตและอาจารย์ สรุปได้ 5 ด้าน ดังนี้ คือ

- 1) บุคลิกภาพของผู้สอนเป็นผู้ที่มีความกระฉับกระเฉง กระตือรือร้น สนใจในวิชาที่สอน
- 2) การเตรียมการสอนมีการเตรียมการสอนอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ของวิชาที่เรียน แนะนำตำราและหนังสืออ้างอิงต่างๆ

3) การสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

4) การเสนอเนื้อหา อธิบายได้อย่างชัดเจน ใช้คำถามเป็นสื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด

5) การประเมินผล การแจ้งผลการประเมินควรรีบแจ้งให้ผู้เรียนทราบ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมแรงในการเรียน

6) การช่วยเหลือนักศึกษาเพิ่มเติม จัดตารางสอนเพื่อสอนนักศึกษากลุ่มพิเศษ